

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA DE TARRAGONA (1971-1983)¹

ANTONI MOLINER PRADA²
Universitat Autònoma de Barcelona

Article lliurat el 3 de juny de 2020. Acceptat el 13 d'abril de 2021

RESUM

L'article mostra l'actuació de l'arquebisbe Josep Pont i Gol com a pastor de la seu metropolitana de Tarragona i el seu pensament renovador. Analitza l'aplicació del nou ordenament dels organismes diocesans, seguint les disposicions conciliars i postconciliars; el suport que va donar a la Conferència Episcopal Catalana i a la cultura catalana, i la col·laboració amb la Conferència Episcopal Espanyola. Destaca la seva contribució a la concòrdia de Catalunya i de l'Església amb el retorn de les despulles del cardenal Vidal i Barraquer a la seu de Tarragona el 1978.

PARAULES CLAU

Església, arquebisbe, Josep Pont i Gol, servei, Catalunya, concòrdia.

1. Segona part de l'article dedicat a la figura del Dr. Josep Pont i Gol. El primer, com a bisbe de la diòcesi de Sororb i Sororb-Castelló (1951-1970), va ser publicat al *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XXXI, 2020, p. 475- 502.

2. El professor Antoni Moliner Prada va morir el 22 de setembre de 2020. Aquest article que editem de manera pòstuma va ser l'últim que va escriure en vida després d'una llarga trajectòria com a investigador i acadèmic.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

Aquesta amistat serà la millor traducció de la gran realitat teològica, per la qual el bisbe i els seus preveres formen l'únic presbiteri, al qual ha estat confiat el servei ministerial al Poble de Déu.³

Els agraiïa les mostres d'afecte que li havien fet arribar, com a prova d'un futur diàleg franc i obert, i els demanava trametre als fidels la seva salutació i felicitació de Nadal. La simplicitat de la carta, la seva espontaneïtat i familiaritat obrien un nou estil pastoral a l'arxidiòcesi de Tarragona.

L'homilia d'entrada, pronunciada a la catedral el 24 gener i titulada «Les veus de l'Església de Tarragona», inspirada pel teòleg Dr. Josep Perarnau, era l'exposició programàtica com a pastor. Les lectures de la missa estaven tretes de la primera Carta als Corintis de sant Pau i de l'Evangelí de Lluc. La bona nova que Jesús portava era la seva persona enviada a l'Església de Tarragona, per continuar com una anella més de la mil·lenària cadena de successió de l'Església, apostòlica i primada. El text de sant Pau es refereix a la unitat de tots, jueus, grecs, esclaus i lliures, per l'eficàcia de la fe. Missatge que va portar sant Pau a Tarragona segons diu la tradició:

Aquesta consciència del nostre origen apostòlic paulí és la gran veu, la primera, que ressona des de sempre i ens porta el missatge de l'Evangelí i la primera interpretació per a nosaltres.⁴

Altres veus potents i definitives del segle III foren sant Fructuós i els diaques Auguri i Eulogi:

Un dels pastors, una anella d'aquesta Església, sant Fructuós, fa confessió de Jesucrist a l'amfiteatre d'aquesta ciutat i mor en les flames en testimoni de l'evangelí. Era en la persecució de l'emperador Valerià i governava la tarraconense el prefecte Emilià. [...] Auguri i Eulogi triomfen màrtirs amb ell.⁵

3. «Carta de monsenyor Pont i Gol, escrita des de Castelló i dirigida als sacerdots de Tarragona, Castelló, 9 de desembre de 1970», *Boletín Oficial Arzobispado de Tarragona (BOAT)*, 1 de febrer de 1971, p. 40-41.

4. «Les veus de l'Església de Tarragona. Homilia d'entrada del nou Arquebisbe Metropolità Dr. Josep Pont i Gol (24 de gener de 1971)», *BOAT*, 1 de febrer de 1971, p. 29-34.

5. *Ibid.*, p. 30.

L'arquebisbe estava confiat perquè el Concili Vaticà II havia llaurat de bell nou per llançar la llavor del missatge de Natzaret, conscients que l'Església són tots els cristians. Finalment va dirigir salutacions a l'alcalde de la ciutat, el capítol de la catedral, sacerdots, religiosos, seminaristes, immigrants, turistes, cardenal Arriba y Castro, autoritats civils, diocesans de Sogorb-Castelló presents, gent de Bellpuig, bisbes de la Tarraconense i abats de Montserrat, Poblet i Solius. El missatge final era molt clarificador:

Vinc a servir-vos. Junts, amb estreta comunió, servirem l'Església, la d'avui, la d'aquest temps postconciliar que vivim; i servirem el món, el d'avui, en concret, aquest poble nostre i precisament el d'aquest moment, ple de neguits i d'esperances de profundes transformacions.⁶

Després de la missa es va fer el ritual del besamans i la salutació personal de les autoritats, representacions i poble fidel. L'escut elegit del nou arquebisbe, partit en dues meitats, representa el seu ofici episcopal. A la primera meitat, el pont sota un estel i damunt uns corrents de sang significa la virtut santificadora de la sang de Crist. El bisbe és santificador de les ànimes i pont (pontífex) per a la glòria, com indica el seu llinatge i el seu cognom. A la segona meitat, el xai, als peus del bàcul de Crist Pastor sobre unes corrents d'aigües. El bisbe pastor guia els seus diocesans cap a les aigües de salvació. La divisa de l'escut és significativa: «Pontífex i Pastor del seu poble».

A la Declaració del 26 de gener el Dr. Pont es presentava com un tarragoní més al servei de tota la diòcesi:

Soy un tarraconense más. No solo de la ciudad, sino de toda la diócesis. Y esto quiero remarcarlo fuertemente, porque a veces la capital absorbe lo que no es capital. Yo soy el servidor, el amigo, el padre, el arzobispo no tan sólo de la capital, sino también del último pueblo o pueblecito de la montaña o de la costa. Porque yo me debo a todos. Y por tanto, soy el servidor de todos y haré todo lo que pueda, dando todo el tiempo y todas mis fuerzas para el bien espiritual, e incluso material, de todos mis diocesanos.⁷

6. *Ibid.*, p. 34.

7. «Declaración, 26 enero 1971», *BOAT*, 1 de febrer de 1971, p. 45.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

El seu pontificat el va orientar a aconseguir principalment la reconciliació en tres àmbits: la reconciliació del presbiteri, que implicava una pastoral de comunió (el Consell Pastoral diocesà); la reconciliació dins de la societat civil (tancar les ferides de la guerra, de la persecució religiosa i la repressió franquista); i la reconciliació amb el país i la identitat catalana.⁸

Els testimonis del seus col·laboradors més propers, la seva actuació en el camp pastoral i el seu pensament renovador situen l'arquebisbe Pont i Gol com un referent clau de l'Església de Catalunya en l'etapa postconciliar. Els primers mesos els va dedicar a entrar en contacte amb les diferents parròquies i organismes diocesans. Tot un programa obert, d'acostament, per conèixer personalment «coses, persones, pobles, organismes, grups i comunitats a nivell diocesà i provincial».⁹

El compromís prioritari era l'evangelització, obrir portes a la llum i a l'esperança, trencar les cadenes de l'opressió per alliberar els homes de la por i de la inseguretat: «Evangelizar es proclamar, con la palabra de Jesús Salvador, que los hombres deben reconocerse como hermanos, empeñados en una noble empresa común, unidos con el estimulante amor fraterno».¹⁰

2. EL GOVERN DE L'ARXIDIÒCESI

En començar a governar l'arquebisbat, el Dr. Pont va creure que la millor manera era continuar el procés iniciat per l'assemblea conjunta de bisbes i sacerdots, impulsada per la Conferència Episcopal Espanyola.¹¹ En la «Lletra oberta

8. Josep GIL I RIBAS (2017), «El Concili Vaticà II», a Angel BELZÚNEGUI ERASO; Josep SÁNCHEZ CERVELLÓ i Alberto REIG TAPIA [coords.], *Església i franquisme. De la col·laboració amb el franquisme al seu combat*, Tarragona, URV, p. 297-301.

9. «Preguem germans. Exhortació pastoral, Tarragona 27 d'abril de 1971», *BOAT*, 1 de maig de 1971, p. 83.

10. *Ibid.*, p. 85.

11. El millor estudi sobre l'assemblea conjunta és el coordinat pels professors Feliciano MONTERO GARCÍA, Joseba LOUZANO VILLAR i Francisco José CARMONA FERNÁNDEZ (2018), *La Asamblea Conjunta de obispos y sacerdotes de 1971: Estudios diocesanos*, Universidad de Alcalá de Henares. Respecte a Catalunya, cal consultar dins d'aquesta obra el capítol escrit per Jordi VÍÑAS i Jordi FIGUEROLA, «La Asamblea Conjunta en Cataluña y su contexto», p. 183-219. La història més oficial es troba al llibre de Pablo MARTÍN DE SANTA OLALLA i José FRANCISCO SERRANO OJEDA (2016), *50 años de la Conferencia Episcopal Española*, Madrid, Encuentro. Altres estudis d'interès són els treballs

del Sr. Arquebisbe a tots els seus sacerdots» (2 de maig de 1971) insisteix en la corresponsabilitat de bisbe i preveres com a punt de referència previ a qualsevol acció pastoral. Era indispensable crear contactes, conversar i comunicar-se. L'assemblea conjunta a nivell diocesà s'havia posat en marxa al final del pontificat del cardenal Benjamín de Arriba y Castro. El Dr. Pont havia assistit a totes les reunions de responsables de la primera fase que s'havien celebrat. La segona fase era l'Assemblea diocesana, que calia preparar-la «amb temor saludable i esperança humil, deixant de banda les postures negatives, receloses, desconfiades, derrotistes, agressives i indiferents». Invitava a considerar l'Assemblea com a cosa pròpia i, per tant, calia prendre-hi part activa. A més, per una necessitat de comunió amb les esglésies diocesanes, de manera especial amb les diòcesis germanes de la Tarraconense. Seria la primera ocasió en què podria veure i trobar virtualment tothom:

Cal pensar i realitzar una estructuració pastoral de la diòcesi que recolzada en la base, és a dir en el cos de la nostra Església, permeti una àgil acceptació i eficàcia de la tasca i directives comunitàries.¹²

El millor instrument per endegar l'assemblea era el Consell del Presbiteri, que s'encarregaria de l'Assemblea Diocesana, que assumiria els suggeriments dels diferents grups de treball, i les qüestions que creguessin més oportunes. A l'efecte va fer un calendari d'execució: pel maig i la primera setmana de juny, fer les votacions per al nou Consell del Presbiteri; pel juny, preparar els treballs de l'Assemblea; la setmana del 5 al 10 de juliol, celebrar l'assemblea diocesana. Els dies 16 i 17 de juny de 1971 es va constituir el Consell del Presbiteri a Vallfogona de Riucorb, com a signe visible de valorar totes les parròquies i per no confondre l'arxidiòcesi de Tarragona i la ciutat de Tarragona.¹³

de Juan María LABOA (2001) «La Asamblea de obispos y sacerdotes de 1970 en España», *Miscelánea Comillas: Revista de Ciencias Humanas y Sociales*, vol. 59, núm. 115, p. 397-429; i del mateix autor (2001b) «La Asamblea conjunta. La transición de la Iglesia española», *XX Siglos*, vol. 12, núm. 50, p. 4-33.

12. «Lletra oberta del Sr. Arquebisbe a tots els seus sacerdots (2 de maig de 1971)», *BOAT*, 1 de juny de 1971, p. 108.

13. Miquel BARBARÀ ANGLÈS (1998), «Bona carta de navegació amb moltes tempestes», a Joaquim CLAVER CASELLES [coord.], *Miscel·lània arquebisbe Pont i Gol*, Tarragona, Arquebisbat de Tarragona, p. 107.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

El Reglament de l'Assemblea Diocesana establia la conformació de l'Assemblea i els seus organismes. El Consell de Presidència, format per l'arquebisbe i el delegat del clergat. L'equip de moderadors, conformat per sis preveres dels dotze que havien obtingut més vots en l'escrutini determinat pel Consell del Presbiteri. La Comissió de Ponents, formada pels membres responsables de les ponències, i el Secretariat General, que era el mateix del Consell de Presbiteri.

Seguint els suggeriments dels grups de treball, el Consell del Presbiteri va escollir la temàtica a tractar, la reorganització administrativa i pastoral de la diòcesi (Església local i preveres; reflexió teològica sobre l'Església de Tarragona; unitat i diversificació del sacerdoci cristià ministerial; vers una planificació econòmica de la diòcesi; per una Església local missionera i pastoral de conjunt).¹⁴

En una entrevista realitzada el mes de juliol, el Dr. Pont va fer una valoració de l'Assemblea confiat que donaria molta llum als problemes, en el sentit de complementar, potenciar i treballar sempre en fraternal col·laboració. La Província Tarraconense tenia molts problemes propis, ocasionats per la seva història, cultura, manera de ser i singular desenvolupament socioeconòmic, i la geografia de país fronterer i mediterrani.¹⁵

D'altra banda, la seva valoració de la reunió de setembre de 1971 de l'Assemblea Conjunta Nacional de Bisbes i Sacerdots era altament positiva. S'havia fet un treball de base i un assaig de diàleg intraeclesial a la llum de la fe, fruit d'una preparació perllongada i profunda, d'una enorme dosi de sinceritat i bona voluntat de tots:

[...] un sincer i humil examen de la situació i de les deficiències i el propòsit de renovada actuació, com a resposta de l'Església als problemes de la vida i la societat actual.¹⁶

El nou organigrama de la diòcesi, vigent des del 15 d'octubre de 1971, contemplava el Consell de Direcció, dirigit per l'arquebisbe com a president nat, cinc vicaris episcopals de les respectives zones territorials i el secretari

14. «Assemblea Diocesana conjunta Bisbes-Preveres», *BOAT*, 1 d'octubre de 1971, p. 150-160.

15. *Ibid.*, p. 160-161.

16. «Qué ha sido de la Asamblea conjunta Nacional de Obispos y Sacerdotes», *BOAT*, 1 d'octubre de 1971, p. 177.

general-canceller. No hi havia vicari general, en tot cas, quan fos necessari, el vicari episcopal de Tarragona tenia les facultats necessàries per actuar. L'objectiu era que tots els preveres se sentissin representats a través dels membres del Consell de Direcció, com a expressió de les diferents visions i sensibilitats del presbiteri.¹⁷

La Secretaria General - Cancelleria de l'Arquebisbat, dirigida pel secretari general Miquel Barbarà Anglès, era l'oficina tècnicoadministrativa del prelat, de les vicaries i de la Secretaria del Consell de direcció, i assumia les funcions de l'antiga Cancelleria Episcopal i Secretaria de Cambra i Govern. Els altres organismes eren la Comissió Assessora de nomenaments, la Delegació Episcopal per a Afers Matrimonials i les delegacions diocesanes de serveis (Delegació Diocesana d'Ensenyament i Catequesi i Delegació Diocesana d'Assumptes Econòmics. El mandat dels nomenats era per a un bienni. Altres organismes, com el Tribunal Diocesà de Metròpoli, que exercia la funció judicial, restaven vigents.¹⁸ El nou ordenament preveia també les delegacions de Pastoral del Turisme, de l'Apostolat del Mar, de Pastoral Litúrgica i la Delegació de Laics, que ja s'havia creat.

La conservació del patrimoni artístic i documental va ser impulsada per l'arquebisbe Pont amb la creació d'una comissió diocesana específica, que va seguir la trajectòria dels arquebisbes anteriors. Els canvis demogràfics, la despoblació de moltes zones rurals i la restauració litúrgica postconciliar obligaven a conservar edificis, ornaments, llibres i altres objectes de valor artístic. La Comissió Diocesana del Patrimoni Artístic va ser creada el 13 de març de 1972, per inspeccionar els monuments, objectes i documents històrics i artístics de l'arxidiòcesi; assessorar els rectors en aquestes qüestions, procurar el compliment de les disposicions diocesanes i impulsar l'organització del Museu Diocesà i de l'inventari del tresor artístic diocesà.¹⁹

El febrer de 1974 es va introduir un nou ordenament d'alguns organismes rectors diocesans, adaptat a les noves exigències pastorals, en aplicació del *Directorium de pastoralis ministerio episcoporum* promulgat pel papa Pau VI. El territori diocesà es distribuïa en circumscripcions més amples que els arxiprestats i

17. BARBARÀ (1998), p. 108. El Consell de Direcció, durant el pontificat del Dr. Pont, va celebrar 487 reunions per tractar temes pastorals i qüestions de preveres.

18. «Comunicació pastoral sobre el Nou Ordenament d'alguns organismes rectors diocesans, Tarragona 7 d'octubre de 1971», *BOAT*, 1 d'octubre de 1971, p. 197.

19. «Una Comissió Diocesana pel Patrimoni Artístic i Documental, Tarragona 13 de març de 1972», *BOAT*, 4 de juny de 1972, p. 143-153.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

que estarien regides per vicaris episcopals, com estava previst en l'ordenament. Aquestes eren les cinc zones: Tarragona; Alt Camp; Baix Camp, Priorat; Conca, Segarra, Urgell, Garrigues; i Baix Penedès. Els vicaris tenien en llur zona la jurisdicció ordinària vicària, i en urgència s'establia que cada vicari episcopal tingués competència en afers matrimonials. Els arxiprests eren col·laboradors del seu respectiu vicari episcopal, i dirigien el treball pastoral en el territori a ells encomanat. Els cinc vicaris episcopals formaven el Consell de Direcció. En casos d'emergència del prelat, el suplia el vicari de cada zona. La Secretaria General de l'Arquebisbat coordinava el treball i tots els serveis i delegacions, per la qual cosa el secretari general tindria contactes adients amb els responsables d'aquests organismes. També es creava una oficina de Sociologia i Estadística.²⁰

La progressiva industrialització i el turisme massiu havien canviat la fesomia de l'arxidiòcesi de Tarragona i calien noves pastorals i organismes específics. Els suburbis a les zones industrials, les urbanitzacions a les ciutats, l'èxode de les comarques rurals i el despoblament interior demanaven una pastoral adequada als nous temps. Calia integrar les masses d'immigrants a la societat catalana, amb la consegüent desaparició dels guetos. Els capellans obrers i els militants cristians intentaven ser testimonis als barris amb moltes dificultats per a la promoció obrera. El fet de la divisió d'una mateixa comarca natural entre diverses diòcesis, com el Penedès amb Barcelona i el Priorat amb Tortosa, demanava també la col·laboració mútua entre les diòcesis.²¹

3. ELS REFERENTS ECLESIASTICS: EL PARE CLARET I EL BEAT BONAVENTURA GRAN

L'arquebisbe Pont va presentar dues figures il·lustratives de l'Església com a referents per als seus diocesans. El primer, sant Antoni Maria Claret (1807-1870), que va viure un temps de canvis al segle XIX, la transició de l'Antic Règim al liberalisme. Un món nou fruit de la revolució industrial, «en el qual triomfava l'home i la llibertat, i quedaven menysvalorats i en molts casos negats

20. «Nou Ordenament d'alguns Organismes Rectors Diocesans, Tarragona, 20 de febrer de 1974», *BOAT*, 4 de febrer de 1974, p. 69-72.

21. «Declaracions del Dr. Pont i Gol: El primer año en Tarragona», *El Correo Catalán*, 1 de febrer de 1972; *BOAT*, 10 de febrer de 1972, p. 40-42.

i perseguits els valors espirituals i transcendents». ²² Claret procedia de Sallent i abans de ser sacerdot era un assenyat tècnic de la indústria tèxtil. En aquest context d'inestabilitat política i guerra civil a Espanya els anys quaranta, la societat es va polaritzar en posicions irreconciliables (capitalisme i proletariat). Claret, parlant i escrivint la llengua del poble, inicià un procés d'evangelització i el seu *Catecisme de la Doctrina cristiana* (1849) ha estat un referent fins al segle xx:

Sol, amb pobresa, amb esforç, amb un testimoni viu i ple de vida evangèlica, confiat només en la virtut de la Paraula de Déu que se tornava foc en la seva boca, va seguir constantment i a peu totes les terres de Catalunya, va evangelitzar les llars i els pobles dels nostres avis i va sembrar al nostre país tota una bona llavor en quant a les formes de creure, de pregar i de viure cristianament. ²³

La seva veu apostòlica era un bon exemple de l'apòstol en un món de canvi, com l'època actual, en paraules del Dr. Pont:

Ara més que mai l'home es té per autosuficient i no valora les coses transcendents de Déu i de l'esperit, enlluernat per les espectaculars conquestes que fa a la terra. Se sent i es vol lliure i es creu ésser llei de si mateix, amb el resultat de tancar-se i ofegar-se sense esperança dintre de si mateix. [...] També s'han radicalitzat posicions i partits. Per tot això, també cal que aquest món nou rebi l'Evangeli i que en ell s'edifiqui el regne de Déu i s'incorpori al Cos de Crist que és la santa Església. ²⁴

El Dr. Pont va presidir el 24 d'octubre de 1971 a Vic la cloenda de l'any claretian, invitat pel seu bisbe i pels germans claretians. La reflexió als seus diocesans es converteix en una pregària davant del sepulcre del temple on reposen les despulles del sant: «[...] que entre tots ens fem dignes d'un altre P. Claret, precisament ara al nostre país i en els nostres temps, tan semblants i difícils com els seus». ²⁵

22. «Què demanaré davant el sepulcre de Sant Antoni M. Claret. Tarragona 23 d'octubre de 1971, festivitat de Sant Antoni M. Claret», *BOAT*, 1 de novembre de 1971, p. 203.

23. *Ibid.*, p. 204.

24. *Id.*

25. *Ibid.*, p. 205.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

L'altre referent és el beat Bonaventura Gran (1620-1684), fill de la vila de Riudoms (Baix Camp), que celebra cada quinquenni una festa solemne. Beatificat el 1906, el Dr. Pont volia que la comunitat diocesana impulsés la seva canonització. La seva vida fou un camí interromput de conversió i acostament a Déu, i per això va esdevenir un membre operant i renovador de l'Església. Novici i profés llec de sant Francesc a Escornalbou, membre del convent de Móra d'Ebre, després a la comunitat de Terrassa i a Roma, va viure al mig del món a l'estil franciscà, exemple de vida, convertit en sant universal en els difícils temps del barroc, tan mancats de renovació. Tot i que se'l coneix amb l'apel·latiu «beat Bonaventura de Barcelona», és una figura coneguda a Roma al convent de Sant Bonaventura al Palatí i un exemple per als de casa: «Ell, per tant, és molt nostre. És de casa. Fou un pagès, fill de pagesos del bon estil d'aquesta terra».²⁶

4. DESENVOLUPAMENT DE LA CONFERÈNCIA EPISCOPAL TARRACONENSE I COL·LABORACIÓ AMB LA CONFERÈNCIA EPISCOPAL ESPANYOLA

Gran part dels catòlics de Tarragona van rebre el seu nomenament amb veritable satisfacció i joia. Josep Pont i Gol estimava profundament la seva terra i volia el millor per a ella. Ara, com a arquebisbe primat, estava al bell mig del cor de les esglésies de Catalunya. Ja des de la seva joventut al seminari de Solsona havia après a estimar i valorar la seu metropolitana i primada de Tarragona. Però això no vol dir, en cap cas, un amor excloent que el portés a desentendre's de les altres diòcesis espanyoles o llunyanes. Com assenyala el bisbe Echarren, «en ell no hi va haver mai el menor tret de xenofòbia o d'exclusivisme ultranacionalista». En la seva tasca episcopal es va esforçar a potenciar les diverses esglésies de Catalunya i va treballar per la unitat dels bisbes catalans. Al mateix temps també va col·laborar en les activitats de la Conferència Episcopal Espanyola en els diferents organismes, en la Comissió Episcopal de Migracions, en la Comissió d'Acció Social i Caritat com a president, en la Comissió de Pastoral Social i com a membre de la Permanent de la Conferència Episcopal Espanyola i vocal de la Comissió Mixta de Bisbes i Superiors Majors. També va participar

26. *Ibid.*, p. 205-207; *Id.*, «Exhortació Pastoral, 16 març de 1973», *BOAT*, març de 1973, p. 122.

en les activitats de la Comissió Episcopal de Pastoral en el camp, de la Pastoral de Turisme i en les reunions de vicaris que dita comissió va organitzar.²⁷

Aquest tarannà de col·laboració i compromís amb l'organisme de Càritas Espanyola es reflecteix en un escrit publicat a la revista *Càritas*, titulat «¿Un hombre nuevo?». El Dr. Pont reflexiona sobre la perspectiva de l'home actual que ha perdut el concepte i veritable raó d'ésser:

Hemos quedado endurecidos y ya no sabemos qué es el amor, ni cómo los demás puedan querernos bien. Hemos quedado esclavos de nosotros mismos, y el mundo nuestra mansión, es el gran lugar de la opresión individual y colectiva. Así hemos quedado de envejecidos.²⁸

Calia trencar l'esclavitud i les opressions i redescobrir que tots som germans en Crist. Aquest és «el nostre treball, l'home nou, il·luminat per la llum de la gran esperança que dona sentit a la vida i un perquè a la història de la humanitat»:

Este es nuestro trabajo... Cáritas tiene un ministerio a cumplir, o sea un flanco a cubrir, a saber: vencer el endurecimiento de corazón para abrir a los hombres el camino del amor. Esta es su identidad. Y esto Cáritas debe hacerlo sin ostentación alguna, pero con seguridad y decisión.²⁹

La preocupació i acció de l'arquebisbe Pont respecte a Catalunya cal veure-la com un fer país deslligat de la connotació política i del debat polític. Aquesta proximitat a les realitats de les persones és un element destacat de l'arquebisbe. Va viure la reorganització de la diòcesi de Tarragona en un moment de canvi de la política eclesiàstica del papa Pau VI, que va fer arxidiòcesis les grans ciutats, com Barcelona i Madrid, mentre que Tarragona va perdre el cardenalat. Referint-se al bisbe Pont, escriu Joan Miquel Bravo: «Ell era un home senzill de Solsona, si ell hagués estat carrerista, hagués posat el crit al cel, però no ho va fer».³⁰

27. Ramón ECHARREN YSTÚRIZ (1998), «Monseñor Pont i Gol, miembro de la Conferencia Episcopal de España», a *Miscel·lània arquebisbe Pont i Gol*, p. 294.

28. «¿Un hombre nuevo?», *Càritas*, 1973, *BOAT*, 4 de maig de 1973, p. 171-172.

29. *Ibid.*, p. 172.

30. *Catalunya Religió*, 2 de novembre de 2015.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

Miquel Barberà Anglès assenyala que quan no se li va concedir el cardenat, va venir a Tarragona el segon de la nunciatura apostòlica de Madrid a donar explicacions sobre l'imminent nomenament. Ell mateix —afirma— el va rebre i es preguntà: «Per què donar explicacions d'un fet que no en demana? Sembla allò d'*excusatio non petita, accusatio manifesta*». Tampoc no se li va concedir de tenir bisbe auxiliar, que ell volia que fos un prevere de l'arquebisbat. Sorprèn que després de superar tantes dificultats per posar-lo com a arquebisbe metropolità i primat de Tarragona, no tingués més suport després, deixant-lo bastant sol i sense gaire suport institucional.³¹

En la transició i la consolidació de la democràcia a Espanya i Catalunya, l'arquebisbe Pont es va adaptar a la nova situació sense grans dificultats, a diferència d'altres bisbes.³² Tenia un gran sentit d'Església, «era un home de mirada neta i de cor sincer», capaç de comprendre el món i la seva transformació, sense jutjar ni condemnar, ple de comprensió, dialogant sempre amb tothom. La seva imatge és molt semblant a la del cardenal Tarancón, que va presidir la Conferència Episcopal Espanyola (1971-1972) i va tenir un paper transcendental dins de l'Església en la transició.³³

L'arquebisbe Pont des dels anys 1972-1973 es reunia dues o tres vegades a l'any amb un grup de bisbes espanyols, entre sis i dotze, per fer revisió de vida, intercanviar experiències pastorals, posar en comú les seves preocupacions i intentar millorar les assemblees plenàries de l'episcopat. Ell era el més gran d'edat, però sintonitzava amb els joves, com un més.³⁴

Com a arquebisbe metropolità el Dr. Pont va potenciar la Conferència Episcopal Tarraconense, que s'havia constituït el 1965, d'acord amb la legislació conciliar. Integrada pels bisbes de la Província Eclesiàstica Tarraconense i de l'Arxidiòcesi de Barcelona, un total de vuit diòcesis,³⁵ tenia com a objectiu l'estudi dels problemes comuns a totes elles i la coordinació de les activitats pastorals, segons exigia el bé comú de les esglésies particulars. Sempre va mantenir la seva vinculació amb la Conferència Episcopal Espanyola i amb els òrgans

31. BARBARÀ (1998), p. 110-111.

32. Sobre la transició política d'Espanya i la jerarquia catalana vegeu la tesi doctoral de Jordi VIÑAS CIRERA, *L'Església en transició (1971-1980). De la transició de l'Església a la transició política* (dir. Jordi Figuerola), Universitat Autònoma de Barcelona, 2013. Es pot consultar *on line*.

33. ECHARREN (1998), p. 297.

34. *Ibid.*, p. 298-299.

35. Girona, Lleida, Solsona, Tortosa, Urgell, Vic, Barcelona i Tarragona.

estatuaris de la mateixa. Fou a partir de 1969 que els bisbes de les vuit diòcesis es reuniren amb una certa periodicitat.³⁶ Les decisions eren acceptades si hi votaven a favor dues terceres parts del seus membres amb vot deliberatiu, i les votacions eren secretes. En la primera etapa va crear dos organismes interdiocesans, la Comissió Interdiocesana per a la Versió dels Textos Litúrgics al Català (1965) i la Comissió Interdiocesana de Litúrgia (1969).

Els problemes que va abordar la Conferència Episcopal Tarraconense al llarg de 1970 es refereixen a la problemàtica dels seminaris; la inserció dels religiosos en la pastoral diocesana i les reunions mixtes de bisbes i superiors religiosos; l'estudi sobre el treball no ministerial dels sacerdots; la celebració eucarística en grups particulars; la versió dels textos litúrgics en català; el calendari santoral de Catalunya i la temàtica de l'assemblea conjunta de bisbes i sacerdots.

L'arquebisbe Pont es va incorporar a la reunió del 3 i 4 de març de 1971. Els bisbes van estudiar l'informe dels rectors dels seminaris majors i menors de Catalunya, i van deliberar sobre temes relatius a les reformes litúrgiques, aprovació d'associacions i l'assemblea conjunta de bisbes i sacerdots. A la reunió de juny, els bisbes van estudiar els documents sobre el sínode de bisbes relatiu al ministeri sacerdotal i la justícia en el món, la problemàtica pastoral a les distintes diòcesis relativa als sagraments i la formació dels sacerdots i moviments i associacions d'apostolat seglar. A proposta de l'arquebisbe de Barcelona, l'arquebisbe Pont va acceptar la presidència del Consell Directiu del Centre d'Estudis Pastorals de Barcelona. La reunió del 16 de juliol del 1971 va tractar íntegrament sobre la qüestió de la ubicació de la Facultat de Teologia de Catalunya i la de l'11 al 13 de setembre de 1971, la temàtica de la pastoral catequètica.

Posteriorment, l'any 1974 es van institucionalitzar unes reunions o trobades amb professors de la Facultat de Teologia i l'any 1976 una trobada conjunta de bisbes i professors de la Facultat de Teologia de Catalunya. També es van potenciar les reunions entre bisbes i superiors religiosos el 1981 a Montserrat.

La diversitat de la temàtica pastoral analitzada, la reflexió comuna dels bisbes i la preparació acurada de cada una de les reunions, amb un ordre del dia que confeccionava el Dr. Pont, i el comunicat de premsa final, van contribuir a la difusió del treball fet a totes les diòcesis. Els distintes sectors diocesans que

36. «Reglamento de la Conferencia Episcopal Tarraconense, Barcelona, 27 de junio de 1969». Normalment, el bisbe encarregat d'una àrea pastoral formava part de la comissió episcopal de la mateixa temàtica en la Conferència Episcopal Espanyola.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

es reunien (catequesi, litúrgia, mitjans de comunicació social, ensenyament, patrimoni artístic, vida consagrada, missions, pastorals del santuaris, pastoral universitària i món obrer), van crear unes connexions interdiocesanes molt positives a tot Catalunya.³⁷

L'arquebisbe Pont va presidir durant dotze anys la Conferència Episcopal Tarraconense que va impulsar la vida interdiocesana, amb la creació d'organismes pastorals dels vuit bisbats en forma de secretariat o de comissió interdiocesana. Entre els secretariats destaquen el Secretariat Interdiocesà de Catequesi, el de Mitjans de Comunicació Social, el de Càritas, de Promoció i Custòdia de l'Art Sagrat, de Pastoral de la Salut, de Relacions Bisbes i Religiosos, d'Arxivers Eclesiàstics, etc. Durant la seva presidència es van crear més de vint institucions i moviments interdiocesans, per la qual cosa es pot considerar el Dr. Pont com l'arquebisbe de la coordinació del treball pastoral interdiocesà.³⁸

Sense aquesta experiència vital no s'hauria convocat el Concili Provincial Tarraconense de 1995, per aprofundir en les propostes del Concili Vaticà II, que va tenir present la realitat dels secretariats i comissions interdiocesanes existents.³⁹ Una actuació eficaç de la Conferència Episcopal Tarraconense van ser els documents publicats sota la presidència del Dr. Pont, com *El pluralisme en la comunió de l'Església* (1972), *Misteri pasqual i acció alliberadora* (1974), *Perspectiva cristiana de l'amor i de la sexualitat* (1975), entre altres.

Cal destacar també els comunicats anuals sobre la celebració del Primer de Maig, festa del treball i de Sant Josep Obrer, «festa de reflexió, de compromís personal i comunitari de l'Església, fent pròpia la causa dels pobres, dels treballadors i dels marginats».⁴⁰ El comunicat de 1973 és rellevant per la commemoració del 25è aniversari de la *Declaració Universal dels Drets de l'Home*, ratificats per l'Assemblea General de l'ONU (1963), i el desè aniversari de l'Encíclica *Pacem in terris* (11 d'abril de 1963) de Joan XXIII. Ambdós documents

37. Lluís MARTÍNEZ SISTACH (1998), «El Dr. Pont i Gol, arquebisbe de la coordinació», a *Miscel·lània arquebisbe Pont i Gol*, p. 220-221.

38. *Ibid.*, p. 221-222 i 224.

39. Miquel BARBARÀ ANGLÈS, «L'arquebisbe que va fer de pont i de guia», *Església de Tarragona*, núm. 88, novembre 1995, p. 10. «Un primer suggeriment d'aquest Concili el va fer aleshores el bisbe de Menorca Antoni Deig a la Universitat d'estiu de Prada, però la idea ja havia sortit de la ment i del cor de l'arquebisbe Pont i Gol». Vegeu Josep GIL I RIBAS, «El Concili Vaticà II», 2017, p. 299.

40. «Comunicació Pastoral. 20 abril 1972», *BOAT*, 4 d'abril de 1972, p. 117.

inclouen una llista dels drets fonamentals de l'home, «universals, inviolables i immutables» i una sòbria enumeració de drets econòmics i socials que afecten particularment els treballadors.⁴¹

5. CAMÍ D'ESPINES I VISITA A ROMA (1971-1972)

Fent balanç del primer aniversari de la presa de possessió, l'arquebisbe Pont reafirmava els dos objectius principals: el coneixement més profund possible de les persones i dels pobles de la diòcesi, i les primeres passes per renovar els diversos organismes i la vida pastoral. La reorganització econòmica i pastoral de l'arxidiòcesi s'havia iniciat mitjançant les reunions preparatòries de l'assemblea conjunta de bisbes i capellans i les diferents convocatòries del Consell de Presbiteri assenyalades. No obstant això, era el seu propòsit fer un programa per a un període de diversos anys, amb un sentit de corresponsabilitat entre «Pastor, sacerdots i seglars».⁴²

En declaracions a *El Correo Catalán*, el bisbe Pont es referia als grups de sacerdots i laics que obstaculitzaven el diàleg i la seva acció com a bisbe, i advocava per escoltar les diverses opinions i postures dins de l'ample camp del que és opinable. Calia escoltar-se, dialogar, estudiar i aprofundir amb vista a l'enriquiment comú:

He encontrado personas y grupos angustiados y problematizados, tanto de clérigos como de laicos; he encontrado tensiones y disensiones que pueden romper la claridad y la unidad de la que el obispo es el centro y el responsable. No sirven fielmente a su misión pastoral los que manifiestan confusión en su vida de fe, o una vida excesivamente mundana. Tampoco la sirven los que para defender esta fe o estilo de vida clerical acuden a medios menos nobles, como son ironías, medias verdades, divulgaciones un tanto difamatorias, etc., con espíritu de secta y de oídos cerrados al diálogo. Con grupos atrincherados, que en el fondo y frente a situaciones

41. «Nota de la Conferència Episcopal Tarraconense amb motiu del 1 de Maig, 27 d'abril del 1973», *BOAT*, 4 de juny de 1973, p. 265-267.

42. «Entrevista con monseñor José Pont y Gol», *Hoja del Lunes*, Barcelona, 3 de gener de 1972, *BOAT*, 10 de febrer de 1972, p. 39.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

establecidas están, en una forma u otra, politizados, no se defiende la ortodoxia, ni se promueve la renovación.⁴³

A l'homilia de la missa concelebrada a la catedral de Tarragona, amb motiu del primer aniversari (21 de gener), la seva veu es dirigí als sacerdots presents, en representació del presbiteri, i als fidels, recordant que calia superar les divisions, els malentesos i les dificultats de dintre i fora de l'Església.⁴⁴

Amb motiu de la Pasqua de Resurrecció, el seu missatge adreçat als fidels insisteix en la conversió comunitària: «Ajudem-nos amb la nostra vida comunitària a aconseguir-ho pel camí d'una constant conversió».⁴⁵ «Tots som Església», és el crit adreçat als laics de l'Església de Tarragona: «Veni, formem ramat i família de debò. No visquem amb tanta indiferent independència. Fem Església. Sentim-nos-en».⁴⁶

A l'Església tots som part activa:

[...] a l'Església tots som part activa, i [...] cal deixar ja de banda el vell concepte que només ho és la jerarquia. Els laics tenen responsabilitat en la missió general de l'Església. Individualment i col·lectiva cal que se'n responsabilitzin. [...] Ens manca més coneixement, comprensió i coordinació d'uns i altres.⁴⁷

Eren temps de bel·ligerància dintre de l'Església catalana. Calia superar les divisions existents mitjançant el camí de la concòrdia i el diàleg. En aquest context, cal interpretar l'homilia del 21 de maig de 1972, festa de la Santíssima Trinitat, quan es refereix a la tradició:

Avui hom diria que alguns fan com si volguessin oblidar aquestes veritats o no adonar-se'n, clares en l'Esclat i clares en la Tradició. S'estranya

43. «Declaraciones del Dr. Pont i Gol. El primer año en Tarragona», *El Correo Catalán*, Barcelona, 1 de febrer de 1972; *BOAT*, 10 de febrer de 1972, p. 41.

44. *Boletín Oficial Arzobispado de Tarragona*, 10 de febrer de 1972, p. 36-38.

45. «Tot fent camí amb Jesús ressuscitat, 20 abril 1972», *BOAT*, 24 de maig de 1972, p. 115-116.

46. «Tots som Església. Als laics de l'Església de Tarragona», *BOAT*, 4 de gener de 1972, p. 18-19.

47. «Comunicació Pastoral. A l'Església tots som part activa, 20 abril 1972», *BOAT*, 4 d'abril de 1972, p. 17.

la tradició fins a poder parlar d'alguna cosa així com «d'heretgia de la tradició». En nom de la tradició o del passat s'invoquen sistemes, pràctiques, maneres de fer i de procedir en ús a l'Església en altres circumstàncies de temps o de lloc. Però és la mateixa Església que, podent canviar-les les canvia, i, podent retocar-les, les retoca i posa al dia aquelles coses que no afecten el dipòsit de la Fe immutable, del qual és custodi la Jerarquia. No es pot acceptar que, en defensa del dipòsit de la Fe, s'ataqui descaradament aquells que en són els custodis. I passa que a títol de tradició i amb el pretext d'ortodòxia, s'està muntant una Església paral·lela, però de sentit contrari a la vertadera Església de Crist, la que Ell encomana al govern del Papa i dels Bisbes en comunió amb ell. Amb un concepte fals de fe, i no precisament amb la fe, es vol sostenir una situació falsament eclesial que poc té a veure amb el veritable Poble de Déu, com a tal, que és l'Església.⁴⁸

En *l'Exhortació pastoral* de setembre de 1972, l'arquebisbe reflexiona sobre aquells que, en desconfiar de l'Església, l'abandonen amb el pretext que les seves institucions no són actuals:

El remei —escriu— no vindrà pas de cap interpretació falsa o abusiva del Concili, sinó del camí tot nou obert per ell, vigileu de no trencar amb la Tradició, àdhuc doctrinal, puix que Ella radicalment és apostòlica. No feu repudi apriorístic de l'Església preconiliar, intentant de «reinventar-ne una de “nova”» des de dintre. En comunió pacient i amorosa ocupeu el lloc important que teniu en aquesta Església d'avui, tal com és avui, pensant que la d'avui, com la d'ahir, és «sempre reformada».⁴⁹

Amb motiu del desè aniversari de la iniciació del Concili Vaticà II, l'octubre de 1972 l'arquebisbe Pont va fer unes declaracions al diari *Tele-Exprés* de Barcelona en què destacava com a fruit del Concili una triple realitat: l'Església, poble de Déu; comunitat eclesial sense diferències ontològiques; i propera al món i als homes amb respecte i amor. L'Església havia començat un camí d'esperances,

48. «Homilia, 21 de maig de 1972», *BOAT*, 4 de maig de 1972, p. 155; *id.*, Biblioteca de Montserrat, 769 F 8º.

49. «Exhortació pastoral. Vigileu de no trencar amb la Tradició, 8 de setembre de 1972», *BOAT*, 4 de setembre de 1972, p. 219.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

però a causa de les limitacions aquesta llum, com tota llum, havia enlluernat alguna cosa:

Ni de la igualdad esencial de todo el Pueblo de Dios se deduce un «igualitarismo democrático» y propio del cuerpo eclesial diferenciado y organizado; ni del deber de su presencia activa en el mundo, se deduce conceder un valor absoluto a sus realidades en demérito de los valores que son trascendentes; ni tampoco de la renuncia a todo poder, se deduce que los responsables de la Comunidad no tengan a su cargo el servicio de regirla en nombre del Señor. Estos son, por vía de ejemplo, algunos de los deslumbramientos que hoy sufrimos.⁵⁰

Fou una transició difícil per a l'Església tarragonina, a causa de les divisions i el trencament de la caritat entre alguns sacerdots. A tots, demanava amb insistència l'arquebisbe Pont, l'esforç que calia per tal d'omplir abismes i refer la veritable caritat, la que sempre vol el bé i mai no vol mal. Conscient de la seva obligació, els manava construir la unitat. En una *Carta als sacerdots*, del 8 d'octubre de 1972, titulada «Fem-ho tot en caritat»,⁵¹ es dirigeix com un pare al seus fills assenyalant el camí. No era convenient deixar-se impressionar gaire, ni massa de pressa, per les suposades causes de les divisions. Calia tenir present que les suposades divisions doctrinals sempre han existit, com les diversitats doctrinals legítimes i escoles teològiques diferents. Per això demanava als sacerdots que fessin un esforç per posar-se doctrinalment al dia⁵² i confiar en l'Església pelegrina, com a mare:

No es podia desconfiar de l'Església, fins abandonar-la amb el pretext que les seves institucions ja no són actuals; que heretades de temps passats, i revellides pels anys, ja no captien degudament els canvis d'una societat, que es va secularitzant, i que, con a llast tradicional, esclerotitzen en part la circulació renovadora de la saba conciliar.⁵³

50. «Declaraciones del Dr. Pont i Gol en el décimo aniversario del Concilio», *Tele-Exprés*, Barcelona, 10 d'octubre de 1972, *BOAT*, 4 de novembre de 1972, p. 252-253.

51. «Fem-ho tot en caritat. Carta als sacerdots, Tarragona, 8 d'octubre de 1972», *BOAT*, 4 d'octubre de 1972, p. 215-221.

52. *Ibid.*, p. 217.

53. *Ibid.*, p. 219.

En una altra *Declaració* d'octubre de 1972 l'arquebisbe va denunciar la manca de caritat i de comprensió existent a l'Església de Tarragona:

La mayor pena del obispo, sea de Tarragona sea de otras partes —me concreto, por tanto, en mi jurisdicción—, es la falta de caridad que existe por desgracia en nuestra Iglesia de Tarragona y en Cataluña y también —por qué no?— en otras partes. La falta de caridad, que es la falta de comprensión. Nos encasillamos cada cual en nuestras concepciones y entonces no hay manera de entenderse.⁵⁴

Res de privilegis, l'Església només necessita un camí lliure, sense obstacles ni posicions privilegiades, per anunciar l'Evangelí: «Quiere ser Iglesia rica, sólo del Evangelio, para que el fermento divino que ya ofrece a pobres y ricos no contenga adulteración ninguna».⁵⁵ També té el deure d'exercir en el món «el seu ofici profètic», anunciar la veritat i la justícia, i denunciar i condemnar les culpes i el delictes acomplerts contra la justícia i la veritat:

D'ací l'acusació il·lògica, però freqüent, contra l'Església, que fa política, precisament perquè no afavoreix una determinada política. D'ací també que, tot enfrontant-se contra els altres, sembrin la desconfiança els acusadors de torn.⁵⁶

En definitiva, l'Església deixa de banda les opinions polítiques que poden tenir els fidels: «Però tampoc no vol que la facin servir precisament per a aguantar o justificar opcions temporals de cap mena».⁵⁷

El 25 d'octubre de 1972 l'arquebisbe Pont va visitar Sa Santedat el papa Pau VI amb motiu de la peregrinació diocesana per ultimar els detalls del trasllat del cos del beat Bonaventura Gran, fill de Riudoms, a Tarragona. Els pelegrins foren rebuts pel papa en la audiència general dels dimecres, finalitzada la qual Pau VI va dirigir unes paraules entranyables a l'arquebisbe:

54. «Declaración. Octubre de 1972», *BOAT*, 4 d'octubre de 1972, p. 307.

55. «Declaración, 10 de octubre de 1972», *BOAT*, 4 d'octubre de 1972, p. 252.

56. «Exhortación pastoral, 8 de setiembre de 1972», *BOAT*, 4 de setembre de 1972, p. 218.

57. «Homilia, 21 de maig de 1972», *BOAT*, 4 de maig de 1972, p. 156.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

Lei è nuovo Arcivescovo di Tarragona ma non è nuovo nel mio cuore. La desidero ogni bene in questa Sede così rappresentativa. Benedico il suo ministero i suoi sacerdoti e tutti i fedeli, con preferenza i giovani e gli ammalati.⁵⁸

En declaracions a Ràdio Vaticana, l'arquebisbe Pont va ressaltar l'aportació del Concili a l'Església del segle xx. La millor commemoració era aprofundir i treballar per fer realitat en la vida les noves orientacions de l'Església postconciliar. En aquesta època de transició i de crisi, davant les campanyes alarmistes, tant dels que es mostraven immobilitistes com dels que volien separar-se de l'Església institucional, perquè creien que no caminava prou ràpid cap a les noves rutes, calia ser curosos. La mateixa Església a Espanya havia reflexionat profundament sobre aquestes dificultats, mitjançant l'assemblea conjunta, que era un fet molt positiu i dinàmic.⁵⁹

L'arquebisbe va mostrar el seu suport a la Conferència Episcopal Espanyola, com a membre de la permanent que era i president de la Comissió Episcopal de Caritat i d'Acció Social, amb les limitacions que tenia, i amb la decisió de treballar amb Càritas per tal de la promoció del poble i el desenvolupament de tots els ordres, econòmic i eclesial comunitari. També comptava amb l'ajuda de Iustitia et Pax i de la Comissió Episcopal d'Apostolat Social. Respecte a la Conferència Episcopal Tarraconense, amb dificultats específiques, l'arquebisbe va manifestar que calia servir des de l'Església cada país en concret, on estava ubicada:

Modestamente, puedo afirmar que nuestra Conferencia Episcopal de la Tarraconense comprende estos problemas e intenta también resolverlos. Y así vamos organizando, dando cuerpo a los diversos movimientos de apostolado seglar, que están todos organizados a nivel de Cataluña, en cuanto a estudios, tenemos nuestra Facultad; está la Asociación de Teólogos Catalanes; estamos también preocupados y se trabaja con fruto en la cuestión de las traducciones litúrgicas, ediciones bíblicas, etc. También nos interesa nuestra cultura, porque la nuestra, específicamente catalana, como tantas otras, no siempre vive bajo el signo cristiano ni mucho menos.⁶⁰

58. «Visita del Sr. Arzobispo a S.S. el Papa Pablo VI», *BOAT*, 4 de desembre de 1972, p. 303.

59. «Declaraciones a Radio Vaticana», *El Correo Catalán*, 1 de novembre de 1972; *BOAT*, 4 de desembre de 1972, p. 304-305.

60. *Ibid.*, p. 305.

L'arquebisbe Pont va considerar que la millor commemoració del Concili a Tarragona era l'objectiu fixat per al següent curs, que el laïcat adquirís una consciència viva de la seva pertinença a l'Església local. La seva meta era constituir consells pastorals a tots els nivells. Les tres paraules clau en el pensament conciliar de l'arquebisbe eren aquestes: caritat, col·legialitat i corresponsabilitat.⁶¹ «La missió de l'Església és missió de tots», és el títol de *l'Exhortació pastoral* de novembre de 1972.⁶²

6. ELS ANYS AMARGS (1973-1974)

Miquel Barbarà Anglès, que va viure molt de prop els problemes de l'arquebisbe Pont, es refereix a les dissensions internes existents entre sacerdots i catòlics, les «malaurades auques anònimes» que van deixar una amargor molt desgraciada en aquells moments de canvi. Assenyala que hi havia dies que anar a la casa de l'arquebisbat semblava fer un acte heroic: «Més d'un dia m'hi van caure les llàgrimes. La primera vegada que vaig rebre un anònim amb amenaça de mort, les cames en van tremolar de veritat».⁶³ En aquest cas, era amb motiu de l'execució de Heinz Chez a Tarragona i de Puig Antich a Barcelona, el 12 de març de 1974.

També es refereix Barbarà als problemes existents a Ràdio Popular, i a la qüestió de les possessions a Sant Magí de la Brufaganya, «amb perill fins i tot per a l'aigua de les fonts que es porta cada any a Tarragona», contencions entre l'arquebisbat i el capítol de la catedral amb motiu de les terres anomenades Rec Major de Tarragona.⁶⁴ Un altre incident va ocórrer a la inauguració d'una de les Fires de Mostres de Reus, amb l'acusació d'haver pintat una bandera republicana en un senzill estand de l'arquebisbat. Fins i tot, en aquest cas, va haver de declarar en el Tribunal d'Ordre Públic l'arquebisbe Pont. «Sort —escriu— que el pintor que va fer aquell conjunt de colors, que no eren cap bandera, tenia carnet de Falange i per això es va sobreure la causa».⁶⁵

61. *Ibid.*, 308.

62. «Exhortació Pastoral. La missió de l'Església és missió de tots, 23 de novembre de 1973», *BOAT*, 4 de novembre de 1972, p. 2.

63. BARBARÀ (1998), p. 109.

64. *Ibid.*, p. 109. Sant Magí de la Brufaganya és un santuari situat al terme municipal de Pontils (Conca de Barberà).

65. *Ibid.*, p. 109-110.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

Tampoc van ser fàcils les relacions amb les autoritats. El governador civil es va enfadar a l'atri de la Casa de l'Arquebisbe perquè els indicadors s'havien posat en català. Arran d'una jornada sardanista que es va fer a Almostrer, la delegació de Tarragona va enviar un informe al Ministerio de Información y Turismo molt negatiu sobre l'arquebisbe. Com a anècdota, recorda Barbarà que en unes reunions sobre el monaquisme català, fetes a Bellpuig, hi van enviar dos guàrdies civils que van preguntar sobre el tema i van explicar que els havien enviat a informar sobre el «monarquismo catalán». Un dia, entorn d'un problema de Ràdio Popular, un director general li va dir al Dr. Pont: «Hay una Iglesia que nos gusta, y una que no nos gusta, y Vd. es de la que no nos gusta».⁶⁶

L'arquebisbe Pont durant aquests anys difícils va insistir en la necessitat de la coordinació pastoral diocesana, la perseverança en la unitat en la fe i comunió dels cristians i l'enfortiment de l'Església local. La pluralitat pastoral havia de ser viscuda en la comunió:

En principi, cal acceptar totes les formes i crear les noves que facin falta, de cara sobretot al jovent i al món obrer. Així donarem sortida a les diferents vocacions i aptituds de cadascú i tindrem un conjunt variat i enriquit.⁶⁷

Després de la visita pastoral efectuada a Reus el març de 1973, va trametre unes reflexions als preveres que serveixen de radiografia de la situació:

Tenim prou discussions en el camp doctrinal. N'hi ha que per l'afany legítim i avui indispensable d'uns nous plantejaments i d'unes noves formulacions de la doctrina de sempre, tracten barroerament i amb despreci les fórmules doctrinals fins fa poc vigents i que tots havíem estudiat, les destrueixen negativament i, amb facilitat, amb noves formes encara no prou madures o prou assimilades, posen en perill el dipòsit immutable de la fe. N'hi ha que, creient permanents i indispensables els plantejaments i formulacions de sempre, estan en aguit agressiu de qualsevol canvi per a titllar-lo d'error i d'heretgia, estenent el camp del dogma a detalls teològics, i condemnem, sense més en públic i en privat els que no pensen com ells.

66. *Ibid.*, p. 111.

67. «Comunicació pastoral, gener de 1973», *BOAT*, 4 de gener de 1973, p. 65.

Aquells desacrediten el necessari progrés. Aquests fan poc amable i poc atractiva l'acceptació de la veritat. No manquen mai els líders, i a tots els nivells es constitueixen els grups, més o menys formals, que fàcilment esdevenen trinxeres d'eficàcia totalment negativa, o més ben dit, corrosiva de l'acció eclesial. Massa sovint les armes són una premsa ofensiva mortífera de la caritat.⁶⁸

Convidava els preveres a revisar contínuament la seva vida personal, a donar testimoni d'una unió fraternal, a preocupar-se per la seva formació permanent mitjançant la delegació per a la doctrina de la Fe, i el compromís dels laics acceptant totes les formes noves per atreure el jovent i el món obrer. Però no s'havia de confondre la pluralitat amb la indisciplina:

[...] seria indisciplina anarquitzant tancar-se cada grup en les seves formes concretes com si en elles soles hi hagués reservada tota la virtualitat evangèlica.⁶⁹

Els diners era un obstacle per a l'evangelització:

En tota la tasca d'evangelització i de sacramentalització cal evitar tota aparença de negoci i d'ocasió de fer diners. Els preveres han d'ésser despresos, caritatius i viure senzillament. L'interès pels diners pot fer estèril tot el nostre treball. Una comunicació lleial de béns en seria de profit. Com està a nivell de ciutat la substitució d'aranzels? És molt interessant que la feligresia conegui l'estat econòmic de la parròquia i normalment també que, d'alguna manera, els laics hi intervinguin en l'administració.⁷⁰

També calia proporcionar a la gent catequesi, predicació i litúrgia en la llengua pròpia de cada grup:

Degut als moviments de població que provoquen la immigració i el turisme, cal proporcionar a la gent catequesi, predicació i litúrgia en la llengua

68. «Després de la visita pastoral a Reus. Unes reflexions per a una pastoral coordinada», *BOAT*, 4 de gener de 1973, p. 64.

69. *Ibid.*, p. 64.

70. *Ibid.*, p. 68.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

pròpia de cada grup, com ja es va fent. Cal també, però, que als grups forasters ja instal·lats entre nosaltres no els sigui negat sistemàticament el dret que tenen d'integrar-se a poc a poc a la nostra comunitat. Moltes vegades podria ésser útil fer servir diverses llengües en el mateix acte, cosa que altrament reflecteix l'esperit catòlic i d'obertura, manifestat ja en el primer Pentecostès.⁷¹

A l'homilia del 21 de gener de 1973, dia de sant Fructuós de Tarragona, gran màrtir i referent de l'Església local, el Dr. Pont es presenta com a bisbe, testimoni i servidor de la fe entre els germans: «Vull ser el primer d'entre vosaltres en aixecar la veu per a reafirmar-me i ratificar-me en la fe íntegra, tal com la professa l'Església avui».⁷² Va demanar als catòlics la revisió humil d'alguns punts de la fe i mostrar la seva vitalitat, i davant la divisió, la recerca «d'una plena comunió de fe i de caritat de les diferents esglésies i comunitats cristianes».⁷³

De la mateixa manera, en la *Comunicació pastoral* de gener de 1973, dirigida als preveres i els laics, els demanava esforç i no laments:

Resten, però, sempre a ciutat i als suburbis grans masses de gent a qui no arriba la nostra paraula. És problema que ens ha de neguitejar a preveres i laics. Cal fer el possible perquè l'Evangeli els arribi diàfan, sencer, humil, adequat, sense coacció i amb amor, moltes vegades pel contacte personal i amistat. Preveres i laics: no hi planyeu esforç.⁷⁴

En una *Comunicació pastoral* de juny de 1973 es preguntava si «encara en som, d'Església?». Malgrat tot, hi havia un cristianisme anàrquic i massa tensions:

Cada grup es creu posseïdor total de la raó i la veritat. Això ens podem preguntar: Però, en som, d'Església? El cristià és un home nou. El ser constitutiu ontològic és la «nova creatura». El ser constitutiu dinàmic és «l'amor».⁷⁵

71. *Ibid.*, p. 65-67.

72. «Homilia en el dia de Sant Fructuós. Diumenge III de durant l'any. Jornada de la Fe (21 de gener de 1973)», *BOAT*, 4 de febrer de 1973, p. 30.

73. *Ibid.*, p. 29-31.

74. «Comunicació pastoral», gener 1973, *BOAT*, 4 de febrer de 1973, p. 67.

75. «Comunicació pastoral. "Però en som, d'Església?", 10 juny 1973», *BOAT*, 4 de juny de 1973, p. 280.

L'Església estava oberta a tothom, com ho recorda el Dr. Pont en la seva salutació el setembre de 1973 als turistes i visitants de Tarragona, assenyalant que els homes del Penedès i del Camp de Tarragona, de tradició pagesa, els acollirien amb afecte, fent possible un intercanvi i diàleg de les diverses formes de vida i de cultura per a l'enriquiment de tots.⁷⁶

La reconciliació, fruit d'una activitat ampla i coratjosa, podia reparar les ruptures amb els germans, amb la societat i amb l'Església. En tot cas, la crítica havia de ser sempre positiva i no negativa:

Voldrem que les contestacions, avui freqüents i massa sovint negatives, no acabin en unes cledes de grups en lluita, sinó que esdevinguin «un dinamisme ben oportú a la comunitat eclesial». Ni tampoc no voldrem que les lluites de caire doctrinal i disciplinar acabin en fàcils i mútues excomunicacions, sinó que, estudiades i superades les causes de les dissensions, s'arribi des d'un conjunt de diferents perspectives i visions parcials de doctrina o disciplina, i en comunió amb el Pastors, a una integració de formulacions i pràctiques renovades. Menys encara voldrem que la crítica, de vegades molt dura i continuada, que es fa a la jerarquia, no acabi en causa de disgregació en l'Església, sinó en una aportació constructiva i en un enriquiment de criteris i de visions, coherentment i fidelment renovades.⁷⁷

7. L'ESGLÉSIA DE CATALUNYA: LLENGUA I HISTÒRIA (1975)

Com entenia l'arquebisbe Pont i Gol el servei a l'Església? Destaca sobretot la seva identificació amb l'esperit del Concili Vaticà II, manifestat com hem assenyalat en les seves consignes, «tots som Església», «vertebrem-la», obrint la participació de preveres, religiosos i laics en els diversos organismes diocesans i en l'acció pastoral de l'Església, i també l'obertura al Tercer Món. Una Església al servei del país? Una Església catalana?

76. «A todos los turistas que vienen a pasar sus vacaciones entre nosotros», juny de 1973», *BOAT*, 4 d'octubre de 1973, p. 341-343.

77. «Exhortació pastoral. La reconciliació, activitat àmplia i coratjosa, abril de 1974», *BOAT*, 4 d'abril de 1974, p. 144.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

El seu pontificat, com hem vist, està marcat per la potenciació de l'Església catalana. En una de les seves declaracions a la revista *Canigó* concreta el sentit d'aquesta pregunta:

L'Església és universal, a tot arreu la mateixa. A cada país s'encarna, o s'ha d'encarnar en el poble que hi ha. Per tant —afirma—, jo crec en l'Església a Catalunya, com a França, com en altres llocs.⁷⁸

El seu compromís de reconciliació en el país i d'afirmació de la identitat catalana queda demostrat al seus escrits, principalment en dues conferències que ens serveixen de referència. La primera la va pronunciar el 17 de gener de 1975 al Centre de Lectura de Reus amb el títol «La llengua de l'Església», i la segona, donada a Mollerussa el 21 d'abril, es titulà «L'Església de Catalunya, quins camins?». Totes dues van tenir un gran ressò en l'Església i en la societat catalana.

Respecte a la llengua de Catalunya, el Dr. Pont busca les arrels autòctones, per l'evolució de la llengua llatina:

L'única cosa que es pot dir és que, sens dubte, el llatí popular que es va anar congriant en aquestes nostres encontrades va agafar unes formes dialectals més semblants al llatí popular gal·loromànic que no pas a l'hispanoromànic.⁷⁹

Com a fites històriques de la mil·lenària història de Catalunya assenyalen tres fets transcendents i de conseqüències traumàtiques en l'evolució de l'aspecte lingüístic i cultural. En primer lloc, la batalla de Muret (1213, Pere el Catòlic), que va trencar de forma violenta la començada formació d'una família etnicopolítica amb les terres del Llenguadoc i la Provença. En segon lloc, el Compromís de Casp (1412), que va introduir unes relacions amb la nova dinastia de Ferran de Trastàmara de Castella i van obrir-se uns altres camins a l'evolució política i cultural. Finalment, la Guerra de Successió (1714), que va

78. «Una Església catalana? (d'unes declaracions del Dr. Pont i Gol a la revista *Canigó*, núm. 399, 31 de maig de 1975)», *BOAT*, 4 de juny de 1975, p. 275-276.

79. Josep PONT I GOL (arquebisbe de Tarragona), «La llengua de l'Església. Conferència pronunciada el dia 17 de gener de 1975, al Centre de Lectura de Reus», separata del *Boletín Oficial del Arzobispado de Tarragona*, 1975, p. 3.

posar fi a les institucions públiques autòctones del regne de València, després de la derrota d'Almansa (1707), i de Catalunya i de les Illes, després de la caiguda de Barcelona (11 de setembre de 1714), i introduí el model borbònic centralista en l'administració.⁸⁰ «Aquests fets han donat origen i donen bona part d'explicació a la situació que nosaltres vivim».⁸¹

La resposta de l'Església, davant aquesta realitat, ha estat sempre present, i moltes vegades gairebé sola, amb una influència positiva i en ocasions decisiva. Les arrels de la personalitat i de la cultura diferenciada de Catalunya cal situar-les al començament del segle IX en els territoris de la Catalunya Vella, quan es va alliberar dels àrabs i es va integrar en l'Europa cristiana, l'Europa carolíngia. Desaparegut l'Imperi romà, l'única institució supervivent fou l'Església, «arxivadora, cultivadora i transmissora de la cultura i civilització romana». I dintre de l'Església, el monaquisme fou l'instrument difusor:

Els monestirs benedictins de Cuixà, de Ripoll i de Sant Martí del Canigó... són de fet les llars pairals d'on va anar naixent i fent-se el nostre país i la nostra cultura.⁸²

Amb el ressorgiment de l'Imperi romà d'Occident sota Carlemany, coronat emperador la nit de Nadal del 800, la Marca Hispànica es va revitalitzar amb el suport cultural, espiritual i social de l'Església. Al segle XI l'abat Oliva fou el forjador i qui consolidà la catalanitat: abat de Sant Miquel de Cuixà, de Ripoll i de Vic i fundador de Montserrat, va impulsar la repoblació i l'organització i la consolidació social, cultural i religiosa de comarques i territoris.

80. *Ibid.*, 3-4.

81. *Ibid.*, 4.

82. *Ibid.*, p. 5.

A l'homilia de la celebració religiosa al monestir de Ripoll, amb motiu de la inauguració de la nova tomba del comte Guifré el Pilós (12 setembre 1982), el Dr. Pont s'hi va referir com el precursor de Catalunya: «Potser no es pot dir, amb tota propietat, con moltes vegades s'ha dit, que el comte Guifré sigui el que fundà la nació catalana. Tanmateix és cert que va obrir camins dreturers per tal que Catalunya, al seu temple, arribés a ser-ho plenament». Respecte a la llengua catalana, «un dels factors més essencials de la nostra personalitat nacional», va afirmar que al segle X s'anava diferenciant de les altres seves germanes: «Catalunya talment com una filla que es fa gran, es va sentint alliberada de la tutela de l'Imperi Europeu que l'havia engendrada». Vegeu *BOAT*, 4 d'octubre de 1982, p. 192.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

La llengua catalana, com a expressió cultural suprema de Catalunya, és una llengua romànica. El primer document escrit totalment en català són les anomenades *Homilies d'Organyà* (segle XII); després, al segle XIII, el beat Ramon Llull de Mallorca fou el creador de la llengua literària i al segle XIV sant Vicent Ferrer de València serà el gran predicador en aquesta llengua. En definitiva, l'Església i la clerecia havien predicat normalment sempre a les parròquies en la llengua del poble, en català, «fins i tot quan les pressions culturals o d'altra mena han estat més fortes i n'excloïen l'ús escrit o públic».⁸³

I en els temps de decadència, segles XVII-XVIII,⁸⁴ el llibre religiós fou un dels darrers baluards de la llengua catalana, ajudat per les disposicions del sínodes diocesans i els concilis tarraconenses.⁸⁵ En apuntar la Renaixença al segle XIX, destaca el Dr. Pont la figura de sant Antoni M. Claret, que va predicar sempre arreu de Catalunya en català. I en temps més propers, la presència de l'Església ha persistit a través de les obres de Mn. Jacint Verdaguer, Mn. Costa i Llobera, el bisbe Torras i Bages, Lluís Carreras, Dr. Cardó, el Foment de Pietat, l'Obra del Sant Evangeli, etc. En resum: «[...] en la nostra cultura i llengua l'Església en realitat hi ha tingut part i no poca».⁸⁶

83. *Ibid.*, p. 8.

«La cultura catalana es va mantenir per la fermesa, la tenacitat i la tossuderia d'un poble que s'ha resistit a morir, pel gran pes de la tradició familiar que inexorablement ha tramès la llengua catalana con el més normal dels fets, i pel gran pes i el convenciment del baix clergat de l'Església senzill, de l'Església del poble, certament amb homes d'una gran talla i d'una gran categoria». Vegeu JOSEP PONT I GOL, «Homilia», citada a MIQUEL BARBARÀ I ANGLÈS, *Fet religiós i Església en els mil anys de Catalunya*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, p. 40.

84. Un referent de l'època del barroc fou l'eclesiàstic Vicent Garcia (Tortosa, 1579 - Vallfogona de Riucorb, 1623), rector d'aquesta població i gran escriptor (poesia, teatre i prosa). Amb motiu del 350è aniversari de la seva mort, el 12 de setembre de 1975, es va celebrar una jornada sacerdotal i literària que va presidir el Dr. Pont. En la missa, concelebrada per diversos bisbes, l'abat de Montserrat i sacerdots, l'arquebisbe de Tarragona va remarcar en l'homilia la seva figura, com a rector rural, obert a totes les classes socials i sempre fidel. Un home inquiet per conèixer el seu temps i encarnat en ell, fins i tot amb els seus defectes: «La seva literatura i també alguns fets de la seva vida són productes d'aquesta inquietud seva. Ell veu les brosses i les bigues, i la seva poesia, moltes vegades burlesca a l'estil de l'època, és com un bisturí que les vol arrencar, començant per les seves». Vegeu «Homilia del Dr. Josep Pont i Gol en el 350è aniversari de la mort del Rector de Vallfogona, 12 de setembre de 1975», *BOAT*, 4 de novembre de 1975, p. 275-276.

85. JOSEP PONT I GOL (arquebisbe de Tarragona) (1975), p. 8.

86. *Ibid.*, p. 9.

Des de la Pentecosta, l'Església assumeix totes les llengües i cultures en la seva catolicitat. La doctrina de l'Església en el món actual defensa també les minories ètniques i la seva llengua i cultura. El Vaticà II ha revaloritzat les llengües vernacles:

Resta, doncs, ben explícit que entre els drets fonamentals de cada home i de cada comunitat cal comptar-hi, com a doctrina de l'Església, el dret a la pròpia llengua i cultura. Malgrat totes les implicacions que l'exercici d'aquest dret comporta avui. L'Església, doncs, té com a pròpies totes les cultures, i amb la reforma litúrgica, és un fet evident que parla totes les llengües.⁸⁷

El sentiment lleidatà del Dr. Pont el va manifestar sempre, perquè havia nascut a les terres de Ponent, «obertes a la sinceritat i a l'austeritat seriosa», incapaç «de parlar amb la vocal neutra com a l'orient català». En ocasió de la Festa Major del Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona (26 maig 1973), va pronunciar el pregó i va manifestar que a l'Urgell no hi cauen bé els localismes estrets: «El lleidatanisme tancat i local no ens és natural i ens ofegaria i seria una traïció al nostre poble, ja prou afeblit i massa dissortat». A Barcelona, cap i casal de Catalunya, calia ser agraïts i esperar moltes coses: «[Barcelona] Té uns drets i deures. L'hem d'ajudar fent-nos-hi presents... És la gran resposta al problema: lleidatanisme i barcelonisme».⁸⁸

Aquest esquema explicatiu de la història cultural i de la llengua de la conferència de Reus, el trobem també en la conferència donada a Mollerussa sobre «L'Església de Catalunya». En aquesta, el Dr. Pont identifica les arrels cristianes de Catalunya i parteix dels dos àmbits, el de la fe i el de la ciutadania, que són dos vessants del mateix subjecte i de la mateixa col·lectivitat. Església i País són dues entitats diferents en origen, contingut i finalitat. Però encara que totes dues siguin

87. *Ibid.*, p. 13.

Al bisbat de Tarragona ja s'havia normalitzat el 1975 l'ús oficial del català a l'Església. Gairebé tot el *Butlletí Oficial de l'Arquebisbat* sortia en català i els documents oficials es redactaven en aquesta llengua. Molts rectors de poble l'utilitzaven també a les partides i totes les actes de la visita pastoral el Dr. Pont les redactava en català. Vegeu les declaracions del Dr. Pont a la revista *Canigó*, núm. 399, 31 de maig de 1975.

88. «Pregó al Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona (26 de maig de 1973)», *BOAT*, 4 de setembre de 1974, p. 329, 333 i 334.

molt diferents, cal aconseguir que els seus camins siguin convergents. La qual cosa no és gens fàcil.

Des de la romanitat de les terres catalanes, el cristianisme ha format part de la seva personalitat. Amb l'arribada de l'apòstol sant Pau a Tarragona, que va portar la notícia de l'Evangeli, «la futura Catalunya [...] serà una societat culturalment cristiana i comptarà sempre amb una Església que s'anirà vertebrant entorn de la Seu Primada de Tarragona».⁸⁹ Després, el 313, amb l'edicte de Milà de l'emperador Constantí, el cristianisme esdevingué religió de l'estat. A Tarragona, l'any 392 el temple de Júpiter que dominava la ciutat des del capdamunt de l'Acròpoli al lloc on hi ha la catedral, tancava les portes per ordre imperial de Teodosi. «Era el senyal que el cristianisme començava a ser, en exclusiva, religió de l'Estat».⁹⁰ Els camins de mútua independència conflictiva es transformaven en camins de mútua interdependència. Aquest nou ordre politicosocial, el de la cristiandat, ha perdurat durant quinze segles en la història d'Europa i la dels continents que Europa va civilitzar.

Les esglésies de Tarragona tenen una personalitat diferenciada. Els bisbes de la Gàl·lia Narbonesa i de la Tarraconense no van acceptar el poder civicoreligiós que els reis visigots, ocupadors d'aquestes terres, havien establert a Toledo. La invasió dels àrabs musulmans (711) destruï Tarragona i tota l'organització de l'Església de la Tarraconense. La nova Europa sorgirà amb Carlemany i el Sacre Imperi l'any 800. Moment clau en la història de Catalunya i de l'Església que li dona l'ànima. Com a fet singular, el Dr. Pont assenyala que el Principat de Catalunya, com a tal, no ha tingut mai rei:

Ha estat sempre un mer Comtat, sense apetències de convertir-se en Regne, conservant un títol i una constitució especials, originats en la sobirania, potser ja nostàlgicament oblidada, d'aquell Sacre Imperi Romà que li havia donat el ser. Els nostres comtes, després de Berenguer IV, és a dir, des del 1162, es diran i seran reis d'Aragó, però en referència a Catalunya només s'anomenaran Comtes de Barcelona.⁹¹

89. Josep PONT I GOL (arquebisbe de Tarragona), «L'Església de Catalunya. Quins camins?», *BOAT*, núm. 69, 1976, p. 272.

90. *Ibid.*, p. 273.

91. *Ibid.*, p. 277.

A partir de l'any 1000 Catalunya entra definitivament en la seva etapa de creixement i consolidació definitiva, amb la figura del comte Berenguer Ramon I i la de l'abat Oliva.⁹² L'any 1128, reconquerida i reconstruïda l'antiga ciutat imperial, va tornar a la dignitat i a ser cap de les esglésies del Principat amb sant Oleguer com a arquebisbe metropolità.

El nou sistema de cristiandat tenia moltes limitacions i contradiccions: justificava l'ordre civil des de la religió, que té l'obligació de protegir l'ordre espiritual. D'ací ve la justificació de les croades i de la Inquisició, que vetlla la unitat i persegueix els dissidents (jueus, moriscos i heretges). Les idees cesaristes dels prínceps del Renaixement i moltes altres consolidaren la reforma protestant al segle XVI i la constitució de les esglésies nacionals sotmeses al respecte príncep. L'evolució cesarista va portar al sistema de les monarquies absolutes, i la Il·lustració, la Revolució Francesa (1789-1795) i el liberalisme van conduir a la fi de l'Antic Règim. L'Església, amb moltes dificultats, es va adaptar al nou sistema:

L'Església se sent més catalana quan, des del segle XIX, la llibertat i el romanticisme triomfants van exigir la separació dels dos poders. Ho fa, cada dia més, com a Església, caminant més lliurement i independentment el seu propi camí. Ho fa a vegades per apostolat, de vegades merament per defensa d'uns valors.⁹³

La tràgica ensorrada de 1936 va desgavellar-ho tot, el país i l'Església, amb la seva pròpia identitat. Catalunya «és un poble que s'entossudeix a sobreviure».⁹⁴

92. Al Pròleg del llibre de Miquel Barbarà i Anglès a l'entorn del mil·lenari de Catalunya, el Dr. Pont escriu: «Som a l'any del Mil·lenari [...]. Ella [Catalunya] després de més de dos segles d'una naixença normal i d'una maduració també normal, en el si d'una Europa que també anava naixent i a poc a poc, madurant, va aconseguir la seva pròpia i determinada personalitat com a poble. Era l'any 988, ara en fa mil. L'artífex memorable en va ser el Comte Borrell II. I nosaltres per celebrar-lo, la fem objecte del vells records i d'atenció sincera al contingut de les variades i, de vegades, sotraguejades èpoques de la seva llarga vida. I en resulten unes vivències, envoltades de venerabilitat, que comporta amor i adhesió». Vegeu BARBARÀ (1989), p. 7-8.

93. *Ibid.*, p. 281. Els referents més rellevants dels segles XIX i XX són sant Antoni Maria Claret, Narcís Verdager, Joaquim Costa i Llobera, Llorenç Riber, Josep Torras i Bages, Carles Cardó, Lluís Carreras, el P. Casanovas, el P. Miquel d'Esplugues, el P. Vallet i el cardenal Vidal i Barraquer.

94. *Ibid.*, p. 284.

I va concloure la conferència fent una referència al Concili Vaticà II i la mirada a Europa que «albiren uns temps nous pels cristians».⁹⁵

8. LA CRISI DEL RÈGIM FRANQUISTA I LA TRANSICIÓ DE L'ESGLÉSIA

Enmig de l'escàndol Matesa, que esclatà l'estiu de 1969, els enfrontaments del règim franquista entre un sector oberturista del Movimiento que pretenia una llei d'associacions i la reforma sindical, i els ministres tecnòcrates de l'Opus Dei, es van resoldre amb la victòria d'aquest últims. Era un triomf de l'almirall Carrero Blanco, vicepresident del govern i, a partir del juny de 1973, president, però també el símbol d'un trencament entre la classe política franquista, dividida entre immobilitistes i oberturistes. El deteriorament constant de l'ordre públic, que obligava als continus estats d'excepció; el procés de Burgos de 1970 contra militants d'ETA, que va desencadenar una important mobilització anti-franquista al País Basc, a tot Espanya i a l'estranger, i el Sumari 1.001 de 1973 contra dirigents de Comissions Obreres van corroborar les dificultats creixents del règim, cada cop més qüestionat en els seus últims anys.

L'assassinat de Carrero Blanco a mans d'ETA el desembre de 1973 va capgirar els plans del general Franco per a la continuïtat del règim. La pressió de l'oposició, dels sindicats i dels moviments veïnals de les grans ciutats, les accions violentes dels grups armats (ETA i FRAP), la disgregació del nucli dur del règim (el «búnquer») i la dura crisi econòmica de 1974 van complicar la situació. El govern d'Arias Navarro va crear certes expectatives d'obertura política amb l'anomenat «esperit del 12 de febrer». Malgrat tot, no va renunciar als principis i valors del règim, com es desprèn del decret-llei regulador del dret d'associació política (desembre de 1974), que exclouïa expressament les accions situades al marge del sistema representatiu orgànic. L'oposició al règim es va agrupar al voltant de la Junta Democràtica d'Espanya, creada el 1974 per iniciativa del PCE, i la Plataforma Nacional de Convergència Democràtica el 1975, afavorida pel PSOE i altres grups moderats.⁹⁶

95. *Ibid.*, p. 284.

96. Antoni MOLINER PRADA, (2004), *Documents de la història contemporània d'Espanya*, Bellaterra, UAB, Servei de Publicacions, p. 148-149.

A casa nostra, l'Assemblea de Catalunya fou l'organisme que agrupava l'oposició. Constituïda el novembre de 1971, per iniciativa de la Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya, integrava la gran majoria de partits, sindicats i organitzacions socials del país, des de la dreta nacionalista demòcrata fins a sectors d'extrema esquerra i els diversos corrents nacionalistes. Va liderar i organitzar les grans manifestacions populars de la dècada dels setanta, com la del febrer de 1976. L'acció més important de l'Assemblea de Catalunya fou la campanya «Volem l'Estatut» i la marxa a favor de l'autonomia de Catalunya la diada de l'11 de setembre de 1977.⁹⁷

L'augment de la violència va provocar una dura reacció del govern espanyol per mitjà del decret-llei antiterrorista de 26 d'agost de 1975. L'execució de cinc membres del FRAP i l'ETA el mes de setembre va rebre dures crítiques de l'oposició antifranquista, així com dels governs i de les comunitats europees. Dos mesos després, el 20 de novembre, va morir Franco i va començar una nova etapa per a Espanya i per a Catalunya.

La posició de l'Església i del catolicisme espanyol, que no era monolític, va anar canviant en el procés de la dictadura a la democràcia. Aquest camí va ser llarg, des de la identificació amb el règim franquista les primeres dècades fins a l'autocrítica durant el decenni dels anys cinquanta i la col·laboració amb els moviments d'oposició i els partits polítics clandestins de finals dels seixanta i els setanta.⁹⁸ En aquest canvi van tenir-hi un paper principal les bases socials, nombrosos col·lectius cristians, com els moviments apostòlics d'Acció Catòlica (JOC, HOAC), els sacerdots obrers compromesos amb la classe treballadora, les religioses i els religiosos i capellans que treballaven als suburbis i zones marginales de les ciutats, els agents de pastoral rural, els teòlegs inspirats en el Concili Vaticà II, i diverses organitzacions com Cristians pel Socialisme (1973), les comunitats de base, Justícia i Pau i altres.⁹⁹

97. Agustí COLOMINES I COMPANYYS (1992), «De l'Assemblea de Catalunya», *Afers*, vol. 7, núm. 13, p. 191-200; Robert BERNAT I RICARD (2002), «L'Assemblea de Catalunya (1971-1982): catalanisme popular i antifranquisme», BSCEH, núm. 13, p. 189-206.

98. William J. CALLAHAN (2002), *La Iglesia católica en España (1875-2002)*, Barcelona, Crítica, p. 379-403.

99. Neus BAENA GALLARDO, «Església i transició política a Espanya i Catalunya», a BELZÚ-NEGUI; SÁNCHEZ i REIG (2017: 303-325).

Entre els estudis generals destaquen les obres de Feliciano MONTERO (2009), *La Iglesia de la colaboración a la disidencia (1956-1975). La oposición durante el franquismo*, Madrid, Ediciones

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

El paper que va desenvolupar l'arquebisbe Pont i Gol en l'Església de Catalunya en aquest període tan singular s'assembla en certa manera al del cardenal Vicente Enrique i Tarancón en l'Església espanyola. En un document de l'arquebisbe, adreçat a l'Església de Tarragona, que havia de ser llegit pels rectors a les esglésies locals els dies 5 o 12 d'octubre de 1975, denunciava —amb les paraules de la Comissió Permanent de la Conferència Episcopal Espanyola— la pràctica de la repressió i de la violència com un camí equivocat per resoldre els problemes polítics i socials del país. Calia trobar altres camins:

[...] queremos subrayar, por otra parte, que, para atajar el mal, no bastan medidas represivas. Paralelamente se debe promover la revitalización moral y religiosa de las conciencias y la evolución y desarrollo social y político de la comunidad nacional hacia formas jurídicas que aseguren siempre mejor el bien común que en la época actual se considera y consiste precisamente en la defensa de los derechos y deberes de la persona humana.¹⁰⁰

L'Església de Tarragona va obrir un nou camí el 1975 per distribuir d'una manera més justa les despeses de les parròquies aportant al fons comú diocesà cada any una determinada quantitat. La distribució de parròquies per categories, amb les quantitats a aportar, es va fer atenent el nombre d'habitants, l'economia, les possibilitats i les circumstàncies de cada lloc. Segons el Dr. Pont, la «vida econòmica de l'Església és un deure de tots els qui en són membres».¹⁰¹

Encuentro; 2009; Hilari RAGUER (2006), *Réquiem por la cristiandad: el Concilio Vaticano II y su importancia en España*, Barcelona, Península; Javier DOMÍNGUEZ (1985), *Organizaciones obreras cristianas en la oposición al franquismo (1951-1975)*, Bilbao, Mensajero; i Joan COSTA I RIERA, *Dels moviments d'Església a la militància política*, Barcelona, Mediterrània.

Respecte als moviments catòlics a Catalunya, vegeu entre d'altres les obres de José CASTAÑO (1974), *Memòries de la JOC a Catalunya (1932-1970)*, Barcelona, ICES; Rafael HINOJOSA (1998), *La JOC entre l'Església i el món obrer: testimonis i documents de la JOC en la 1a època franquista*, el Prat de Llobregat, Rúbrica; Emili FERRANDO (2000), *Cristians i rebels. Història de l'HOAC a Catalunya durant el franquisme*, Barcelona, Mediterrània. Sobre els capellans obrers remeto a les obres de Josep RICART (1999), *Egara: una parroquia obrera bajo el franquismo, 1964-1977*, Terrassa, Ed. Pedagogia del Vallès, i Jaume BOTEY (2011), «Capellans obrers: compromís de l'Església amb el món obrer», *Quaderns*, núm. 175, Barcelona, Cristianisme i Justícia (agost).

100. «Unas palabras de la Iglesia de Tarragona», *BOAT*, 4 de novembre de 1975, p. 387.

101. «Comunicació de béns per a una Església solidària, Tarragona, 24 de novembre del 1976», *BOAT*, 4 de novembre de 1975, p. 447-448.

La peregrinació diocesana a Roma el 4 de juny d'aquell any, preparada amb molta cura, tenia per objectiu principal la reconciliació i la renovació de l'Església diocesana, que havia celebrat l'any anterior un any sant, i la comunió amb l'Església universal. Les declaracions del Dr. Pont a Ràdio Vaticana respecte a l'acció de Càritas i la crisi econòmica espanyola, que havia estat molt criticada per un sector de la premsa, van ratificar el seu pensament sobre aquest organisme eclesial. Calia crear consciència entre els cristians per aconseguir una plena comunitat de béns, des dels diners fins als béns culturals, per a la promoció de les persones.¹⁰² Aquest camí d'acció caritativa i social de Càritas, de promoció humana i social sense exclusivismes, i de servei i evangelització, el va defensar sempre l'arquebisbe Pont.¹⁰³

L'altre objectiu diocesà que calia revifar era la crida als joves inconformistes amb la societat de consum per seguir Jesucrist i predicar l'Evangelí de l'amor. Com sempre feia l'arquebisbe Pont, se situava molt a prop d'ells:

Jove: és tot un bell programa. I Jesús el més amable capdavanter. Jo, bisbe teu, t'he vist en aquest poble, i en l'altre. Ens coneixem. Potser t'he confirmat i tot. Com a bisbe, com a amic, et dic: revisa la teva situació humana i espiritual. Jesús certament et vol per amic, i potser per «evangelitzador» i tot, és a dir, per sacerdot seu i... ajudant meu. Qui sap!¹⁰⁴

El juny de 1976 els bisbes catalans van fer la visita *ad limina* a Roma, com està establert cada cinc anys, i en les declaracions al *Diario de Barcelona* el Dr. Pont va posar en relleu la importància que tenia la Conferència Episcopal Catalana en aquest moment de la transició política, havent donat suport al Congrés de Cultura Catalana (1976) i al document sobre el pluralisme en el

102. «Declaracions del Dr. Pont i Gol a Ràdio Vaticana, 4 de juny de 1975», *BOAT*, 4 de desembre de 1975, p. 439-443.

103. «L'Església seria infidel a l'Evangelí si es tanqués en una acció merament cultural i no tingués un comportament habitual vigilant, profètic i operatiu per l'assistència i la promoció dels homes, grups i pobles desvalguts, en qualsevol dels aspectes que humilien la dignitat de l'home». Vegeu «La acció caritativa y social es acció evangelitzadora. Comunicació del Dr. Josep Pont i Gol en la apertura de la 32ª Asamblea de Cáritas Española (El Escorial, 8 diciembre 1977)», *Boletín Oficial Arzobispado de Tarragona*, 1 d'octubre de 1977, p. 10; *id.* «Declaracions del Dr. Pont sobre Càritas al Full diocesà de Vic-Solsona», *BOAT*, 1 de maig de 1977, p. 191.

104. «Dia del Seminari. Als joves que conec, Tarragona, març del 1975», *BOAT*, 4 de març de 1975, p. 17-18.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

si de l'Església (1973). La primera preocupació era la integració amb llibertat del poble de Catalunya i la necessitat de l'apostolat entre els immigrants, obrers i intel·lectuals. L'Església defensava els drets humans, els drets dels pobles, la justícia, la llibertat, la pau, la caritat i l'enteniment dels homes. Però l'Església catalana no es pronunciava sobre cap solució concreta, que era una qüestió dels mateixos cristians i dels homes preocupats per la concòrdia i per l'ús dels seus drets. La seva posició era clara: col·laborar en tot el possible, però mantenint-se a distància dels partits polítics, perquè poguessin treballar amb plena llibertat i autonomia, procurant que en aquests partits els cristians sabessin donar la influència de l'Evangeli com a testimoni de pau, justícia i llibertat. La postura de l'Església sempre havia defensat aquest drets i els cristians tenien els límits fixats per l'esperit de l'Evangeli, tant a la dreta com a l'esquerra.¹⁰⁵

La figura del Dr. Pere Tarrés (Manresa, 1905 – Barcelona, 1950), metge de professió i després sacerdot (1942), que va formar part del primer grup de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, de la qual fou dirigent els anys 1931 i 1936, era un referent del compromís concret d'un cristià en la societat. L'homilia del Dr. Pont en l'acte del seu homenatge, celebrat a Manresa el 23 de maig de 1976, el va presentar com a antídote de la postura de «l'angelisme», que es desentén del homes i dels seus problemes, perquè la missió dels cristians és comunitària. La Federació va ser una obra jove i oberta a totes les necessitats de l'home i de la vida de Catalunya en aquella època.¹⁰⁶

Una altra figura senyera del Dr. Pont era el sacerdot i amic Josep Armengou i Feliu (Berga, 1910-1976). Vicari i membre de capella de Berga (1949), va col·laborar a la revista *Queralt* i al *Full Parroquial* del bisbat de Solsona. En homenatge seu, l'arquebisbe Pont va pronunciar una conferència al Casino

105. «Declaracions del Dr. Josep Pont i Gol a *Diario de Barcelona*, 13 de juny de 1976», *BOAT*, 4 de setembre de 1976, p. 331-334.

En la conferència donada pel Dr. Josep Pont i Gol a l'Ateneu de Balaguer (3 de juny de 1973), titulada «La doble ciutadania del cristià», es refereix als límits del pluralisme, per la dreta i per l'esquerra amb aquestes paraules: «El principi és molt clar: El cristià que vol viure la seva fe en una acció política, entesa com un servei, no pot, sense contradir-se, prestar la seva adhesió a sistemes ideològics que s'oposin radicalment o en punts substancials a la seva fe i a la seva concepció de l'home», *BOAT*, 4 de setembre de 1976, p. 343.

106. «Homilia en l'acte d'Homenatge al Dr. Pere Tarrés i Claret i de presentació de la Federació de cristians de Catalunya, Manresa 23 maig 1976», *BOAT*, 4 de setembre de 1976, p. 334-337.

Berguedà el maig de 1976, quatre mesos després de la seva mort, en la qual va esbossar el seu pensament i la seva vida. Més que català, més que músic, fou capellà. «Un home pensant i creient d'una sola peça, compromès amb el fet nacional català i universalista». Les seves idees són intuïcions existencials de fets concrets que caldria sistematitzar-les: «Gran home, gran cristià, gran català, perquè fou sempre home d'una gran fe».¹⁰⁷

L'arquebisbe Pont, en l'interval de pocs dies, durant el mes de desembre de 1976, va glossar també les figures rellevants del Dr. Joan Baptista Manyà i de Pau Casals. El sacerdot Joan Baptista Manyà, mort el 22 de desembre d'aquest any, era doctor en Filosofia i Teologia per la Universitat Gregoriana, i va dedicar tota la seva vida al treball intel·lectual. A l'homilia en les seves exèquies a la catedral de Tortosa, l'arquebisbe s'hi va referir com un gran savi encarnat en els problemes i en les coses del seu temps i de la seva terra. Va mantenir sempre les seves conviccions a tot arreu i promocionà els valors de la cultura i de la història. Home d'Església, fou un sacerdot de Tortosa, «fidel, sofert i exemplar».¹⁰⁸

A l'acte d'homenatge al Dr. Joan Bta. Manyà, celebrat al seu poble nadiu de Gandesa, el 22 de desembre de 1979, el Dr. Pont va pronunciar un parlament de cloenda, en el qual va explicar amb detall la seva amistat des de l'època de la postguerra quan anava els estius a Tortosa a veure la família Teixidó. Després, quan era a Sogorb i tornava a casa, acompanyat pel Dr. Perarnau, feia escala obligada a Tortosa per veure mossèn Manyà. Ell el va ajudar amb els seus consells a delimitar els canvis de la diòcesi de Sogorb-Castelló el 1960 i a engegar el nou Seminari Mater Dei a Castelló, del qual va ser professor un any. Tres mots el defineixen, «creient, intel·lectual i ciutadà»:

Mossèn Manyà ha estat el sacerdot, el teòleg, el català, sencer, exigent i exemplarment constant perquè era un creient i un ciutadà, qualificat per l'home intel·lectual.¹⁰⁹

107. «Mossèn Armengou, home de fe». Conferència donada pel Dr. Josep Pont i Gol, Arquebisbe de Tarragona el 30 de maig del 1976, en el "Casino Berguedà" de Berga, en l'homenatge a Mossèn Josep Armengou i Feliu», *BOAT*, 1 de juliol de 1976, p. 305-315.

108. «La veritat el va fer lliure. Homilia en les exèquies de Mn. Joan Bta. Manyà i Alcoverro, a la Catedral de Tortosa, el 23 de desembre de 1976». Extret del *Butlletí Oficial de l'Arquebisbat de Tarragona*, gener-febrer de 1977, 21-24. Biblioteca de Montserrat, 746 8º 10.

109. JOSEP PONT I GOL (1987), «Parlament de cloenda en l'acte d'homenatge al traspassat doctor Joan Bta. Manyà i Alcoverro, i de presentació de la "Miscel·lània Manyà": Gandesa,

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

Amb motiu del centenari del naixement de Pau Casals, el 29 de desembre del 1976, el Dr. Pont va pronunciar a l'església arxiprestal del Vendrell un parlament sobre la seva figura de projecció universal, destacant la seva activitat musical a Catalunya, la seva trajectòria vital a favor de la pau i el seu interès pels problemes de la seva pàtria i del món en què va viure, amb esforç i sacrifici.¹¹⁰ En el trasllat de les seves despulles al cementiri del Vendrell, el 10 de novembre de 1979, l'arquebisbe li dedicà aquest poema molt emotiu:

*... i per això, torna.
És Pau Casals, el català universal,
al qual el món li era petit.
Ara en tindrà prou amb aquest bell
tros del Penedès.
Ací hi retroba el so de pregària del vell orgue
i les tonalitats mediterrànies,
«lluminoses i canvians», de Sant Salvador.
Per això hi torna. Hi torna definitivament.
Mai no se n'havia desarrelat.¹¹¹*

El Dr. Pont tenia una simpatia especial pels poetes, com Ramon Muntanyola i Miquel Melendres, traspassats el 1974. Ambdós eren sacerdots, homes de fe, als quals va dedicar una nota al *Butlletí de l'Arquebisbat de Tarragona*, que diu així:

Plorem tots els nostres dos sacerdots. Plorem tots els nostres dos poetes. Trobarem a faltar la popularitat, el bon seny, la fe robusta de Mn. Muntanyola. I la mística, la brasa roent i encesa de l'amor eclesial de Mn. Melendres.¹¹²

22 desembre 1979», *Presència i fidelitat encara. Ofrena-Homenatge al Dr. Josep Pont i Gol, Arquebisbe emèrit en fer 80 anys, Tarragona, abril de 1987*, Tarragona, Arquebisbat de Tarragona, p. 143-150.

110. «Pau Casals: una vida coherent. Parlament pronunciat a l'església arxiprestal del Vendrell, el dia 29 de desembre del 1976, centenari del naixement del mestre Pau Casals»; *ibid.*, p. 25-31.

111. «Mai desarrelat. En el trasllat de les despulles del mestre Pau Casals al Vendrell», *Informes Baix Penedès*, núm. 93, 8 de novembre de 1979; *BOAT*, 1 de desembre de 1976, p. 203.

112. «Se'ns moren els poetes», *BOAT*, 4 de març de 1974, p. 75; *ibid.*, 4 d'octubre de 1974, p. 285-286.

9. LA CONSOLIDACIÓ DE LA SEVA OBRA (1977-1983)

El problema més seriós de l'Església local en aquests darrers anys era com millorar la vertebració i la vitalització de la comunitat eclesial en un moment de transformació de la societat rural en urbana, amb un creixent proletariat, en una societat de consum i en un ambient de secularització. La Conferència Episcopal Catalana constituïa una conjunció de forces per donar respostes als problemes de les esglésies de Catalunya, amb uns criteris comuns d'acció, amb un magisteri comú sobre qüestions concretes i amb una pastoral comuna.¹¹³

En aquesta darrera etapa, ens fixarem en les qüestions més rellevants: les relacions amb les autoritats i el nou govern de Catalunya, l'ordenació episcopal del sacerdot Antoni Deig, el retorn de les despulles del cardenal Vidal i Barraquer a la catedral de Tarragona, i els seus escrits més importants.

9.1. Relacions amb les autoritats. Joan Carles I i Josep Tarradellas

L'arquebisbe Pont va mostrar sempre una actitud respectuosa i de separació i independència amb el poder civil. Les relacions amb les autoritats de l'antic règim no van ser fàcils, com ja s'ha assenyalat. En la nova situació de la transició democràtica calia fer les coses bé, mantenint la independència i la sana col·laboració amb vista al bé comú de la societat. Però no es podien mantenir certes actuacions com a l'època de la dictadura franquista. Per això, quan els reis van visitar Tarragona el febrer de 1976 per primer cop, el Dr. Pont va creure convenient no estar entre les autoritats, com era el costum, i va arribar a un acord per rebre el rei tot sol a l'Ajuntament. Joan Carles I fou complimentat a la seu de l'Ajuntament per l'arquebisbe acompanyat per l'abat de Poblet, d'una manera oficial però privada, després que hagués estat rebut per les autoritats civils i militars amb gran concurrència de poble.¹¹⁴

De la mateixa manera va preparar amb tota cura el que calia fer, tant quan retornés el president de la Generalitat, Josep Tarradellas, com pel que

113. «Sou el meu goig i la meva corona». Entrevista amb el Sr. Arquebisbe, en el cinquè aniversari de la seva entrada a la nostra Arxidiòcesi», *BOAT*, 21 de gener de 1976, p. 35-37.

114. Antoni DEIG CLOTET (1998), «El meu arquebisbe Josep Pont i Gol», a CLAVER [COORD.], p. 28.

fa al restabliment de l'autonomia a Catalunya.¹¹⁵ El Dr. Pont va enviar Miquel Barbarà Anglès i el bisbe Martí i Alanis a fer una visita secreta a Saint-Martin-le-Beau per pactar com havien de ser les relacions entre la Generalitat i l'Església a Catalunya. Com escriu Miquel Barbarà, «el viatge va ser impressionant, amb canvi de cotxe i tot en un bosc». La sorpresa va ser que Tarradellas tenia les idees molt clares quant al futur de les relacions perquè coneixia molt bé la doctrina del Concili Vaticà II. La visita va ser molt llarga, de vuit hores, i van arribar a un acord sobre com calia fer el seu retorn a Catalunya. Val a dir que va sorgir algun entrebanc des de Catalunya i va haver de tornar a fer un viatge de camuflatge per negociar amb el Sr. Rahola, delegat del president.¹¹⁶

Alguns punts concrets tractats en aquesta visita es referien a la relació de l'arquebisbe de Tarragona com a metropolità i president de la Conferència Episcopal Tarraconense, el projecte de visita de l'arquebisbe de Tarragona després de prendre possessió del palau de la Generalitat, la visita al monestir de Poblet i el retorn de les despulles mortals del cardenal Vidal i Barraquer, que calia evitar que fos manipulat políticament.¹¹⁷

El comunicat oficial conjunt deia que el dia 15 de setembre de 1977 el bisbe de la Seu d'Urgell i copríncep d'Andorra Mons. Joan Martí Alanis, per delegació de l'arquebisbe de Tarragona que estava malalt, havia visitat l'Honorable President de la Generalitat de Catalunya, senyor Josep Tarradellas, a la seva residència de Saint-Martin-le Beau:

Després d'una cordial salutació s'ha conversat obertament sobre el moment present del nostre país a la recerca d'unes formes de mútua informació i diàleg en un clima de franca germanor al servei del poble de Catalunya.¹¹⁸

115. BARBARÀ (1998), p. 111.

116. *Ibid.*, p. 112. Entre les notes que va prendre després, escriu: «El president fa la impressió d'un gran polític i d'un home d'Estat [...] La seva preocupació és Catalunya [...] Ningú no vol instrumentalitzar ningú. Tampoc l'Església vol legitimar cap règim. Però l'Església a Catalunya ha tingut un lloc molt important i el té avui. [...] el protagonisme polític no li correspon a ella, sinó a les institucions i als representants del poble de Catalunya», p. 112-113.

117. *Ibid.*, p. 113.

118. «Comunicat oficial conjunt. Saint-Martin-le Beau, a 15 de setembre de 1977», *BOAT*, 1 octubre de 1977, p. 215.

La «Nota informativa» explicitava d'una manera més ampla que una delegació del Sr. Arquebisbe de Tarragona, formada pel Sr. Bisbe de la Seu d'Urgell Mons. Joan Martí i Alanís i el secretari-canceller de l'arquebisbat de Tarragona, Mn. Miquel Barbarà, va visitar l'Honorable Josep Tarradellas, president de la Generalitat. Aquesta visita era una continuació d'altres contactes anteriors. La manca d'informació havia afavorit la presentació inexacta de l'esdeveniment, i per això el mateix bisbat va voler informar-ne directament. La línia dels contactes sempre havia estat discreta i personal, i l'objectiu era tenir un diàleg obert sobre la presència de l'Església a Catalunya, a la llum dels principis exposats pel Vaticà II, els documents posteriors i el Consell del Presbiteri de Tarragona.¹¹⁹

El Dr. Pont sempre va guardar fidelitat a l'entesa amb el president Tarradellas, en el sentit de la col·laboració entre ambdues institucions, sense immiscir-se una en l'altra. I quan va venir a visitar-lo a Tarragona el va rebre amb la dignitat i el respecte que es mereixia, com a altres personalitats polítiques. Quan va cessar en el càrrec el president Tarradellas el 1980, volia que tots els bisbes de Catalunya assistissin a l'acte de comiat que li tributava el país. En aquest cas, l'arquebisbe Pont no va accedir a la seva petició, tot i les telefonades que va rebre durant tot un dia, perquè considerava que era suficient que hi assistís l'arquebisbe de Barcelona, seu del govern de la Generalitat.¹²⁰

9.2. L'ordenació episcopal del sacerdot Antoni Deig

L'ordenació episcopal de Mons. Antoni Deig Clotet significava per a l'arquebisbe Pont la separació i pèrdua d'un col·laborador principal. Havia compartit amb ell vint-i-sis anys d'anar plegats, des dels anys del bisbat de Solsona, de Sogorb, Sogorb-Castelló, i finalment els darrers set anys de Tarragona. Havia estat el secretari particular seu, però sobretot Antoni Deig s'havia convertit en un amic generós. La separació comportava un sacrifici, però li augurava un bon servei com a pastor de l'Església de Menorca. A l'homília que va pronunciar el dia de l'ordenació episcopal (5 de novembre de 1977) a Ciutadella, el Dr. Pont es va referir al lema que havia escollit el nou bisbe, «per atansar-se als homes», com a símbol de la seva praxis pastoral: el primer servidor dels homes, principalment

119. «Nota informativa», *ibid.*, p. 215.

120. DEIG (1998), p. 28.

dels marginats en la societat, els pobres. Menorca era «una altra Església per estimar d'una altra manera, com a bisbe, com a cap, el primer en l'amor».¹²¹

9.3. El retorn de les despulles del cardenal Vidal i Barraquer

El retorn de les despulles del cardenal Vidal i Barraquer va significar un pas endavant per la reconciliació entre l'Església i el país.¹²² El 20 de maig de 1976 l'arquebisbe Pont va dirigir un escrit pastoral titulat *El missatge de retorn serà de pau*, en què anunciava en nom de la Conferència Episcopal Tarraconense el projecte del retorn de les despulles del cardenal Vidal i Barraquer. Aquest comunicat tingué gran difusió, el va divulgar àmpliament la premsa de Catalunya i de fora. Posteriorment es va nomenar la Comissió Cardenal Vidal i Barraquer, que es va constituir el dissabte 26 de juny de 1977. Presidida pel Dr. Pont i Gol, estava formada per 40 persones, representants del capítol catedralici, presbiteri, laicat i religiosos de l'arxidiòcesi de Tarragona, els familiars del cardenal, el poble de Cambrils, les altres set diòcesis de Catalunya i també altres persones vinculades a la persona del cardenal.¹²³

La Comissió Vidal i Barraquer va encarregar al jesuïta tarragoní Ramon Comas i Maduell la publicació d'una breu biografia de Vidal i Barraquer (*Vidal i Barraquer. Síntesi biogràfica*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1977), que completava l'obra de Ramon Muntanyola (*Vidal i Barraquer, cardenal de la pau*, Estela, 1969-1970), de la qual també es va fer una segona reedició el 1977. Al pròleg del llibre de Comas, escrit pel Dr. Pont, es refereix al projecte del retorn de les despulles del cardenal Vidal i Barraquer i al significat que això tenia per a l'Església a Catalunya.¹²⁴

Aquest projecte va ser ben rebut a la nunciatura apostòlica i a la Santa Seu, i es va comunicar a la cartoixa de La Valsainte, on estava enterrat, i a la autoritat eclesiàstica del bisbat de Friburg de Suïssa. D'aquesta manera es feia realitat el

121. «Homília en l'ordenació episcopal de monsenyor Antoni Deig i Clotet, bisbe de Menorca, Ciutadella, 5 de novembre de 1977», *BOAT*, 1 d'octubre de 1977, p. 3-6.

122. Albert MANENT SEGIMON (2000), «Un bisbe providencial en terra fecunda», a *Dr. Josep Pont i Gol. En homenatge*. Ajuntament de Bellpuig, p. 28; del mateix autor, «Obispo Pont i Gol», *La Vanguardia*, 8 de juliol de 2007.

123. «El sentit d'un retorn», Josep, Arquebisbe de Tarragona, President de la Conferència Episcopal Tarraconense. Primat de les Espanyes», *BOAT*, 1 de juny de 1977, p. 117-118.

124. *Ibid.*, p. 118.

manament testamentari del cardenal, mort a l'exili a Friburg el 1943, el desig de la seva família i un deure de l'Església de Tarragona. El seu retorn, que no era un simple trasllat, donava sentit al seu pensament i a la seva vida com a servidor de la seva Església i del seu poble, tot just estrenada l'experiència d'una situació democràtica a Catalunya i Espanya. Així ho confirma la *Proclama del retorn* (13 de setembre de 1977), signada per l'arquebisbe de Tarragona i els representants de la Comissió Cardenal Vidal i Barraquer.¹²⁵

Com a home d'Església, el cardenal Vidal i Barraquer tenia visió de futur, avançada als seus temps. Tenia clar que l'Església no havia d'ésser de cap partit i que no havia de fer seva la política pròpia de cap d'ells, i per això aquesta independència era incòmoda per a molts. «En el moments actuals», escriu el Dr. Pont, «el necessitem... per resoldre els problemes d'ara»:

Vidal i Barraquer esdevé el símbol d'una Església que, defugint l'adulació i l'hostilitat, respecta el poder constituït, tot mantenint íntegra la seva llibertat, aquesta llibertat que consisteix a no homologar-se a cap ideologia política, baldament sigui governamental, per tal d'esdevenir un signe eficaç de pacificació i de reconciliació enmig de la societat humana.¹²⁶

Mans a l'obra. Els nous temps de l'Església i del país comporten unes exigències també noves. Són exigències de comunió per a la reconciliació i la pau, i de vida i acció de criteris de senzillesa evangèlica. El missatge d'un cardenal clarividenc, avançat als seus temps i molt nostre, pot il·luminar-nos en el camí.¹²⁷

El viatge de l'arquebisbe Pont i Gol, acompanyat del seu secretari particular Ramon Gallisà, del canonge Joan Villadric i d'un representant de premsa de l'arquebisbat, Josep Sabaté, es va iniciar el 13 de maig de 1978 a l'aeroport de Barcelona, on van agafar un avió cap a Ginebra. Després, l'arquebisbe es va

125. Josep RAVENTÓS GIRALT (1998), «Promotor i ànima del retorn de les despulles del cardenal Vidal i Barraquer», a CLAVER [coord.], p. 125.

126. «El cardenal Vidal i Barraquer: sentit d'un retorn. Conferència donada pel Dr. Josep Pont i Gol, arquebisbe de Tarragona, el dia 21 de desembre de 1976, al Centre de Lectura de Reus», *BOAT*, gener-febrer de 1977, p. 20.

127. «Carta del Dr. Pont i Gol. El retorn de les despulles del cardenal Vidal i Barraquer. Als molt estimats preveres, diaques, religiosos, seminaristes, consells de pastoral i moviments d'apostolat de l'Església de Tarragona», *BOAT*, 1 d'octubre de 1978, p. 10-11.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

traslladar a Friburg per visitar a la clínica Santa Anna el professor Ramon Sugranyes de Franch, amic personal i col·laborador del cardenal, i a la tarda va arribar a la cartoixa de La Valsainte, on ja eren el vicari episcopal Josep Martí i Ailaxà i els nebots del cardenal.¹²⁸ Seguidament va visitar el fèretre de Vidal i Barraquer i l'endemà es va realitzar la cerimònia de lliurament de les despulles del cardenal. Signaren un document l'arquebisbe de Tarragona, el bisbe de Ginebra-Lausana-Friburg, el prior de La Valsainte, el canonge Viladrich, i com a notari, el vicari episcopal de Tarragona. El Dr. Pont i Gol pronuncià unes paraules d'agraïment a La Valsainte i a l'església de Friburg per la custòdia durant trenta-cinc anys de les despulles del cardenal. L'acte va finalitzar amb una missa concelebrada, presidida per l'arquebisbe de Tarragona.

El fèretre va ser traslladat per carretera a Tarragona, fent una parada el dia 14 de maig al monestir de Solius (Girona), i el 15 —dilluns de la segona Pasqua— a Cambrils, vila nadiua del cardenal, on va rebre el suport del poble. A l'església parroquial de Santa Maria fou concelebrada una missa pel vicari episcopal del Baix Camp, Antoni Roquer, i després a la plaça de l'Església va ser inaugurat un monument a la seva memòria. La tarda del dia 15 el fèretre va arribar a la catedral metropolitana de Tarragona, entre els milers d'assistents que emplenaven el pla de la Seu, i va ser rebut per tots els bisbes i abats de Catalunya i pel bisbe de Menorca. Al presbiteri estaven units uns tres-cents capellans, que concelebrarien la missa amb els prelatos. Enmig d'un silenci, en nom de les vuit esglésies germanes de Catalunya, expressaren la benvinguda al cardenal l'arquebisbe Dr. Pont, el bisbe de Solsona Dr. Miquel Moncada i el cardenal-arquebisbe de Barcelona Dr. Jubany. A l'homilia el Dr. Pont es va referir al compromís solemne i històric d'aquest dia, esperançant, de compromís d'amor i reconciliació: «El cardenal de la Pau és el cardenal de l'Amor»:

Davant d'aquestes cendres venerables hem de prendre el gran compromís de superar, per fi, tots els vells rancors, per tal d'ajudar a obrir uns camins assenyats per al nostre retrobament col·lectiu, que ens portin a una convivència ampla i fraterna, bastida sobre una pau justa i una germanor reconciliadora.¹²⁹

128. F. GIRALT PALAU (1978), «El cardenal Vidal i Barraquer retorna a la seu de Tarragona», *BOAT*, núm. 96, p. 153-158.

129. *Ibid.*, p. 163.

Després de la missa, el fèretre del cardenal fou acompanyat en processó a la capella de Sant Miquel Arcàngel, on va romandre fins a la inhumació definitiva a la capella de Sant Fructuós el 25 d'agost. El sepulcre, sobri i senzill de marbre, està cobert per una làpida amb aquesta inscripció: «Francesc Vidal i Barraquer, cardenal arquebisbe de Tarragona, primat de les Espanyes, 1919-1943. (Cambrils, 1868 - Friburg, 1943)». ¹³⁰ L'únic detall del seu testament que no es va poder complir és que els seus ossos no tenen la companyia desitjada dels del seu bisbe auxiliar, Dr. Borràs, qui va rebre el martiri al peu del coll de Lilla el 12 d'agost de 1936, i cal donar-los per desapareguts. ¹³¹

La premsa va publicar el maig de 1978 diversos articles de l'arquebisbe Pont i Gol, adreçats a tot el poble de Catalunya i referits al retorn del cardenal Vidal i Barraquer, servidor de l'Església i de la comunitat ciutadana. El publicat a la revista *Destino* es refereix al paper desenvolupat pel cardenal en l'etapa de Primo de Rivera i la Segona República, i el seu missatge de reconciliació i de pau:

Basta recordar toda su postura en tiempos de la Dictadura, en favor del uso de nuestra lengua; su comportamiento siempre conciliador y siempre correspondido de la República; su martirio espiritual, desde su duplicado destierro, ante los hechos sangrientos y consecuencia de la Guerra Civil, sus esfuerzos por mitigarlos, para conseguir una paz razonable, para evitar un final irreconciliable de vencedores y vencidos, para favorecer y ayudar a prisioneros y exiliados de todos los signos, para que nuestro pueblo pudiese recuperar la reconciliación y la paz. ¹³²

Al periòdic *Hoja del Lunes* del 15 de maig l'arquebisbe feia una interpellació a superar divisions, eliminar violències, sumar voluntats i reconstruir la trencada convivència mitjançant la reconciliació. ¹³³

El 26 de maig, el president de la Generalitat de Catalunya, Josep Tarradellas, i el seu Consell Executiu, va realitzar una visita privada a la seu de Tarragona per retre homenatge a les despulles del cardenal. Acompanyat de l'arquebisbe, feu

130. *Ibid.*, p. 167.

131. *Ibid.*, p. 166.

132. *Destino*, núm. 2118 (11-17 de maig de 1978), *BOAT*, 1 de juny de 1978, p. 102-103.

133. *Hoja del Lunes*, 15 de maig de 1978; *ibid.*, p. 103-104.

ofrena d'un pom de flors i després fou resat el Parenostre. Després de l'intercanvi de paraules, el Dr. Pont va donar a Josep Tarradellas una medalla commemorativa del retorn.¹³⁴

9.4. Documents pastorals i pensament

En la darrera etapa del seu pontificat, el pensament i actuació de l'arquebisbe Pont tenien per objectiu la revitalització de les reformes engegades i dels organismes creats davant la nova realitat sociopolítica i econòmica que va portar la democràcia.

«És en aquest avui i en aquest aquí on ens toca de viure, de treballar... i de creure». Aquest va ser el missatge del parlament de l'arquebisbe Pont al monestir de Vallbona de les Monges, en la trobada de les comunitats cristianes de l'arxiprestat de Sant Martí de Maldà el 5 de novembre de 1978, un missatge que trobem també en altres escrits seus. La reflexió sobre la història contempla els progressos humans, sempre acompanyats de dolor i angoixes i, massa vegades, de sang. Però la història no es repeteix, el progrés ràpid n'ha transformat i fet trontollar fins i tot les arrels. El canvis econòmics, el lliure mercat i les multinacionals en creixença contínua han debilitat el òrgans democràtics elegits pel poble. Els individus s'han desarrelat de la seva cultura i de la societat, el treball s'ha convertit en una mera execució mecànica. La nova civilització destrueix els vincles familiars i la tercera edat ja no troba lloc a casa. Fins i tot, el procés de secularització creixent ha portat l'home a oblidar-se de Déu, perquè se sent suficient i poderós i ja no l'ha de menester. «Com hem de viure els creients» —es pregunta— «en aquest primer món, del qual formem part?». La resposta és senzilla en la seva formulació, però complexa en les seves exigències: «Hi hem de viure fidels a l'Evangeli, i hem de respondre a les perspectives de la nova societat».¹³⁵

Un nuevo tono para la Iglesia. [...] Solamente si el cristianismo se manifiesta con creciente claridad, como la religión del amor, irá deshaciéndose el malentendido con la clase obrera y las clases dominadas. Anunciar y proclamar la fe, la salvación en Jesús, el Reino de Dios, o sea, evangelizar,

134. RAVENTÓS (1998: 127).

135. «Creure avui, 6 novembre 1978», *BOAT*, gener de 1979, p. 19-21.

supone enseñar la fe, celebrarla en el culto, compartirla en la caridad, tal era la práctica del maestro, «que evangelizaba a los pobres» y atendía con especial cuidado y amor a los marginados.¹³⁶

Camins nous. Camins fressats per generoses inquietuds evangelitzadores, a la vista dels camps sorgits en la nostra societat tecnificada i industrialitzada i que romanen virtualment tancats a la llum de la fe. [...] virtualment la vostra missió [dels capellans obrers] és ajudar al naixement de l'Església en el món obrer fent que es retrobin, després que en massa llocs i en massa circumstàncies històriques no han coincidit en els seus camins.¹³⁷

Dins de l'Església els cristians necessiten desenvolupar diversos carismes i la vida monàstica ocupa un lloc important. A l'homilia de la missa concelebrada amb motiu de les Primeres Jornades de Vida Monàstica i Contemplativa Femenina de Catalunya, celebrades al monestir de Montserrat el 9 de novembre de 1979, l'arquebisbe de Tarragona va ratificar la necessitat del seu servei enmig del silenci, sempre present en la història dels monestirs de tots els temps:

I aquestes realitats que vosaltres viviu cal que siguin paleses enmig del món. Els que no hi vivim, en silenci, ni amb tanta contemplació, hi tenim

136. Josep PONT I GOL, «Aportación sobre el programa bienal de la HOAC, diciembre de 1980», *BOAT*, febrer de 1980, p. 5-7.

137. «Carta als capellans obrers procedents dels Països Catalans, que fan la seva 4a trobada a la Selva del Camp, els dies 21 i 22 d'aquest mes. Tarragona, novembre de 1981», *BOAT*, 1 de desembre de 1981, p. 240-242.

De cap manera, deia l'arquebisbe, aquest capellans obrers podien ser exclusivistes respecte dels altres capellans. Tots realitzaven l'obra de l'Església.

Monsenyor Lambruschini, arquebisbe de Perugia, en referir-se a la «Teologia de la Revolució» escriu: «Su mensaje de amor es totalmente incompatible con la violencia y la revolución. Quien quiere ser fiel al Evangelio no tiene ninguna necesidad de alinearse, y mucho menos de ponerse a remolque del marxismo y ni siquiera de presentar un cristianismo político como tercer camino entre el capitalismo y el marxismo, viciados por un materialismo, que ciertamente no es la última razón de la crisis moderna del hombre. Esto no significa que los cristianos puedan desentenderse de las injusticias del mundo». Vegeu «Artículo de monseñor Lambruschini sobre la llamada Teología de la Revolución», *L'Osservatore de la Domenica*, publicat al *BOAT*, gener de 1973.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

un dret. [...] L'Església de Catalunya s'alegra i es complau d'això que heu fet i en té molta esperança.¹³⁸

I en el parlament de cloenda es va adreçar a les monges, en nom dels bisbes de la Tarraconense, per dir-los que les volien «contemplatives», fidels a l'Evangelí, seguint la veu del Concili Vaticà II i els nous camins d'evangelització oberts en les noves comunitats de vida.¹³⁹

Què fer amb la gent gran, els homes i dones de la dita tercera edat? Al Pròleg de l'opuscle *Grandeza y servidumbre de la tercera edad* (1979) de Jaime Faus, el Dr. Pont afirma taxativament que la tercera edat és comunitat i és inhumà i cruel no estimar i desconèixer les nostres arrels de procedència:

Una comunidad humana, ya sea a nivel de familia o de vecindad, de nación o de estado, en la que las personas mayores no ocupan el sitio que les corresponde, es una comunidad truncada. Más aún, es cruel e inhumana. [...] la llamada con eufemismo tercera edad, en sus tres etapas de vejez, senectud y senilidad, constituye la etapa decisiva de desarrollo humano.¹⁴⁰

El Dr. Pont es va preocupar de la vinculació dels religiosos a la vida diocesana i va impulsar la participació dels laics a tots els nivells en els organismes diocesans i en les tasques pastorals. Fou un dels primers bisbes que va donar una missió pastoral a una laica a Bellmunt del Priorat i que va nomenar a una religiosa com a delegada pastoral al servei de les religioses. També va instaurar

138. «Homília en la missa concelebrada amb motiu de les I Jornades de Vida Monàstica Contemplativa Femenina de Catalunya; Montserrat, 9 de novembre de 1979», *BOAT*, 1 de desembre de 1979, p. 205.

El Dr. Pont i Gol va escriure el Pròleg al llibre de Josep J. PIQUER I JOVER (*Abaciologi de Vallbona*, Santes Creus, 1978), que tracta sobre la història interna d'aquest cenobi català de Santa Maria de Vallbona de les Monges i el seu entorn social. Aquest monestir cistercenc ha estat sempre un fogar de vida contemplativa i un centre de cultura, de treball i de pregària, encaminat al servei diví.

139. «Els bisbes de la Tarraconense us volem contemplatives». Parlament de cloenda de les I Jornades de Vida Monàstica i Contemplativa Femenina de Catalunya: Manresa, 5-9 novembre 1979», *BOAT*, 1 de desembre de 1979, p. 205-209.

140. «La tercera edad no es un gueto». Prólogo al opúsculo *Grandeza y servidumbre de la tercera edad*, de Jaime FAUS Y FAUS, Segorbe, 1979», Tarragona, desembre 1979, *BOAT*, 1 de desembre de 1979, p. 209-210.

el diaconat permanent.¹⁴¹ A l'efecte, va realitzar una consulta diocesana, dins del Consell de Pastoral Diocesà, en què van participar més de dues mil persones. Com a resultat d'aquest treball van sorgir dos documents importants: *L'Església que hem d'anar fent entre tots* (1981) i *Els ministeris laicals dins la comunitat eclesial* (1982).¹⁴²

Són de gran interès les converses radiofòniques del Dr. Josep Pont i Gol, realitzades entre 1979 i 1981, que serveixen per copsar les seves preocupacions i els problemes crucials (angoixes i incerteses) que posen al descobert els seus sentiments de proximitat i afecte. Les seves reflexions ens mostren un tarannà obert, dialogant i conciliador, que defineix la seva trajectòria com a pastor de l'arxidiòcesi de Tarragona.¹⁴³

Conversa d'amics i ressò d'Evangelí (13 d'octubre de 1979)

Déu vos guard. És la nostra salutació. La salutació de casa, d'amic. Jo us la dic com de casa, com d'amic. Per a mi, arquebisbe vostre, tota la diòcesi de Tarragona és la meua casa. Tots els diocesans són els meus amics.¹⁴⁴

Nadal (24 de desembre de 1979)

Si podem, retornem a la llar familiar, un dels pocs llocs d'aquest món on encara hom pot reposar a l'escalf de les persones més pròximes i més estimades. Ens sentim més humans.¹⁴⁵

Ratificació dels acords Santa Seu i Estat Espanyol (12 de gener de 1980)

La societat civil s'ha fet adulta i l'Església pot retornar a la seva tasca específica d'oferir l'Evangelí, no des de posicions de poder i direcció, sinó

141. La defensa dels drets de la dona i la seva promoció en tots els àmbits de la societat és un deure de l'Evangelí per als cristians. Una de les conquestes que calia assolir era «acabar amb la vergonya de la dona-mercaderia o de la dona-reclam». Vegeu «Missatge del Dr. Josep Pont i Gol adreçat als participants en el míting sobre el divorci, organitzat per l'Associació Catalana de la Dona que tingué lloc al Palau Blaugrana de Barcelona el 26 d'abril del 1977», a *Presència i fidelitat encara. Ofrena-homenatge al Dr. Josep Pont i Gol, arquebisbe emèrit en fer 80 anys*, Tarragona, abril de 1987, edició de l'Arquebisbat de Tarragona, 1987.

142. BARBARÀ (1998: 114).

143. *Converses radiofòniques del doctor Josep Pont i Gol, arquebisbe de Tarragona. En el 50è aniversari de la seva ordenació sacerdotal. Roma 1931 - 21 de març de 1981*, Tarragona, Arquebisbat de Tarragona, 1981.

144. *Ibid.*, p. 25.

145. *Ibid.*, p. 53.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

senzillament vivint i obrant en llibertat [...]. L'Església no ha de manar en el món. N'és servidora i se'n proclama. No vol ara privilegis.¹⁴⁶

El matrimoni civil no és contraposat al matrimoni de l'Església (19 de gener de 1980)

[...] el matrimoni civil és un acte de l'administració ciutadana, que tot estat ben organitzat ha de tenir conegut i registrat per a mil efectes de cada dia, sobre els fills, drets familiars, herències [...]. No es contraposa gens al matrimoni de l'Església. És d'un altre camp, també necessari. Només la malícia humana els ha contraposat.¹⁴⁷

Divorci (26 de gener de 1980)

Conservar i reconquistar l'amor és feina de cada dia [...] L'Estat permet el divorci en determinades circumstàncies, sense ficar-se en la consciència de les persones.¹⁴⁸

Cap a un model d'Església (22 de març de 1980)

El món ha canviat i l'Església, que és al món, i n'és servidora, també [...]. El món s'ha anat secularitzant. És a dir, s'organitza prescindint de Déu i de l'Església. Normalment, l'Església se la deixa en llibertat. Altrament, o és postergada i fins i tot perseguida, o és manipulada [...]. El sacerdot ja no és al cim, en la societat; ja no té el poder i el relleu social que tenia [...]. Per això molts sacerdots s'han secularitzat.¹⁴⁹

146. *Ibid.*, p. 61.

147. *Ibid.*, p. 65. «Referent al matrimoni, creiem que és primordial accentuar els valors que defensem i construeixen l'estabilitat familiar, ja que l'home i la dona, que s'estimen, es casen no per divorciar-se, sinó per donar-se amb generosa afectivitat l'un a l'altre i per sempre» Vegeu també «Missatge del Dr. Josep Pont i Gol adreçat als participants en el míting sobre el divorci».

148. *Ibid.*, p. 68. «Si es promulgués una llei civil permissiva del divorci, aquesta llei no canviaria res als membres de l'Església en l'àmbit de la seva fe i moral cristiana. Jo personalment opino que l'Església no hauria d'entrar con una força política més, en el cas d'una possible campanya i lluita entre partits sobre un projecte de llei civil de divorci. Els creients veuran, en aquest cas, quina opinió prenen, entre les legítimes, sobre una llei permissiva d'un mal menor, en certs casos. Allò que hom creu profundament, pot no voler imposar-ho per mitjà d'una llei civil. [...] El creient, pel seu compte, ja sap què ha de fer». Vegeu també «Missatge del Dr. Josep Pont i Gol adreçat als participants en el míting sobre el divorci».

149. *Ibid.*, p. 94.

ANTONI MOLINER PRADA

Festa de Montserrat (Centenari, 3 de maig de 1980)

Montserrat és com la casa pairal de Catalunya. Allí ens hi trobem totes les comarques i estaments socials. És com la casa de la Mare. La vengem en la santa imatge de la Moreneta la vetlla de Santa Maria.¹⁵⁰

El sentiment d'afecte del Dr. Pont i Gol als seus antics diocesans de Sogorb-Castelló es reflecteix en l'article publicat el 1980 a la *Hoja Parroquial* del bisbat amb motiu del número 1.000. Aquesta publicació setmanal fou un dels instruments fonamentals per la vertebració de la nova diòcesi de Sogorb-Castelló durant la seva primera dècada. Porta per títol «Me acuerdo»:

Me acuerdo de los que fueron mis diocesanos. Así, en plural. Me acuerdo de mis nueve años en la venerable Iglesia de Segorbe [...]. Y me acuerdo, naturalmente, de mi segunda diócesis, la joven iglesia de Segorbe-Castellón [...]. Y me acuerdo de tantos buenos amigos sacerdotes y laicos que dejé. Fuimos compañeros de trabajo, en ambas diócesis. Con toda una generación, aún numerosa, dimos cima a la fundación de la nueva.¹⁵¹

10. CONCLUSIÓ: UNA VIDA AL SERVEI DE L'ESGLÉSIA

El 12 d'abril de 1983, el papa Joan Pau II va acceptar la jubilació de l'arquebisbe Josep Pont i Gol per raó d'edat. El 23 de maig de 1983 es va retre l'homenatge de comiat del Dr. Josep Pont i Gol amb una missa concelebrada a la catedral, a la qual van assistir més de dos-cents capellans, acompanyats pels bisbes de la Seu d'Urgell, de Menorca, i l'abat de Poblet. L'homília de l'arquebisbe resumeix la seva trajectòria de pastor: «Servir és la pràctica de l'amor».

El Dr. Pont va servir les esglésies de Sogorb, Soborg-Castelló i la Seu Primada de Tarragona (1951-1983). Fou una persona que escoltava, comprenia

150. *Ibid.*, p. 114-115. Sobre la vinculació del Dr. Pont a Montserrat, vegeu Cassià M. JUST RIBA (1998), «L'arquebisbe Pont i Gol i Montserrat», a CLAVER [coord.], p. 225-232.

151. *Hoja Parroquial*, Obispado de Segorbe-Castellón, núm. 1000. Article reproduït en el *BOAT*, 1 de maig de 1980.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

i aconsellava.¹⁵² Proper, afable i respectuós amb les diverses sensibilitats de dins i fora de l'Església,¹⁵³ va ser molt estimat pels seus diocesans. Fidel als valors espirituals com a bisbe, amb el seu esperit renovador, i sensible a les realitats humanes i culturals del país, fou reconegut a Catalunya per la seva tasca pastoral i la defensa de la llengua i de la seva identitat, i respectat i considerat en l'àmbit de l'Església d'Espanya. La Generalitat de Catalunya li va concedir el 1982 la Creu de Sant Jordi.

Després de la seva jubilació, l'arquebisbe emèrit encara continuà residint un temps a Tarragona a la casa sacerdotal i els darrers tres anys es traslladà a la residència episcopal de Solsona amb el seu amic, el bisbe Antoni Deig. El 15 d'octubre de 1994 la ciutat de Castelló li va retre un homenatge.

El 4 d'octubre de 1995 el Dr. Josep Pont Gol va morir a l'Hospital Arnau de Vilanova de Lleida. Després del funeral a Bellpuig, la seva vila nadiua, les seves despulles foren traslladades al palau arquebisbal de Tarragona. El dia 7 d'octubre se celebraren a la catedral les exèquies, amb la presència de tots els bisbes de la Tarraconense i altres prelats i abats. Les seves despulles reposen a la dreta de la cripta de la capella de Sant Fructuós de la catedral, on hi ha també les del cardenal Vidal i Barraquer.

11. FONTS ARXIVÍSTIQUES

Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona

Biblioteca de Montserrat

Boletín Oficial Arzobispado de Tarragona (BOAT) (1971-1983)

Fons Josep Pont i Gol

«El cardenal Vidal i Barraquer: sentit d'un retorn; La veritat el va fer lliure; Pau Casals una vida coherent. Tarragona 1977». F * 746* 8º 10.

«L'Església de Catalunya, quins camins?». Conferència a Mollerussa, 21 d'abril de 1975». F*731 8º 37.

152. J. C. C. (2011), «Josep Pont i Gol», a M. GÜELL i S. J. ROVIRA [coords.], *Biografies de Tarragona*, Tarragona, Onada Editors, p. 279.

153. Joaquim CLAVER CASELLES (2017), «Conferència sobre el Dr. Pont i Gol durant la missa crismal», *Butlletí de l'Església de Solsona*, núm. 773, p. 191.

BIBLIOGRAFIA

- BAENA GALLARDO, Neus (2017). «Església i transició política a Espanya i Catalunya». A: BELZÚNEGUI, Àngel; SÁNCHEZ CERVELLÓ, Josep, i REIG TAPIA, Alberto. *Església i franquisme. De la col·laboració amb el franquisme al seu combat*. Tarragona: URV, p. 303-325.
- BARBARÀ ANGLÈS, Miquel (1989). *Fet religiós i Església en els mil anys de Catalunya*. Pròleg de Josep Pont i Gol. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1995). «L'arquebisbe que va fer de pont i de guia». *Església de Tarragona*, núm. 88 (novembre).
- (1998). «Bona carta de navegació amb moltes tempestes». A: CLAVER CASELLES, Joaquim [coord.]. *Miscel·lània arquebisbe Pont i Gol*. Tarragona: Arquebisbat de Tarragona, p. 108-115.
- BERNAT I RICARD, Robert (2002). «L'Assemblea de Catalunya (1971-1982): catalanisme popular i antifranquisme». *BSCEH*, núm. 13, p. 189-206.
- BOTEY, Jaume (2011). «Capellans obrers: compromís de l'Església amb el món obrer». *Quaderns*. Vol. 175 (agost). Barcelona: Cristianisme i Justícia.
- CALLAHAN, William J. (2002). *La Iglesia Católica en España (1875-2002)*. Barcelona: Crítica.
- CASTAÑO, José (1974). *Memòries de la JOC a Catalunya (1932-1970)*. Barcelona: ICES.
- COLOMINES I COMPANYYS, Agustí (1992). «De l'Assemblea de Catalunya». *Afers*. Vol. 7, núm. 13, p. 191-200.
- COSTA I RIERA, Joan (1997). *Dels moviments d'Església a la militància política*. Barcelona: Mediterrània.
- DEIG CLOTET, Antoni (1998). «El meu arquebisbe Josep Pont i Gol». A: CLAVER CASELLES, Joaquim [coord.], *Miscel·lània arquebisbe Pont i Gol*. Tarragona: Arquebisbat de Tarragona, p. 25-36.
- DOMÍNGUEZ, Javier (1985). *Organizaciones obreras cristianas en la oposición al franquismo (1951-1975)*. Bilbao: Mensajero.
- ECHARREN YSTÚRIZ, Ramón (1998). «Monseñor Pont i Gol, miembro de la Conferencia Episcopal de España». A: CLAVER CASELLES, Joaquim [coord.], *Miscel·lània arquebisbe Pont i Gol*. Tarragona: Arquebisbat de Tarragona, p. 277-299.
- ENRIQUE TARANCÓN, Vicente (1996). *Confesiones*. Madrid: PPC.

L'ARQUEBISBE JOSEP PONT I GOL I L'ESGLÉSIA METROPOLITANA
DE TARRAGONA (1971-1983)

- FERRANDO, Emili (2000). *Cristians i rebels. Història de l'HOAC a Catalunya durant el franquisme*. Barcelona: Mediterrània.
- GIL I RIBAS, Josep (2017). «El Concili Vaticà II». A: BELZÚNEGUI, Àngel; SÁNCHEZ CERVELLÓ, Josep, i REIG TAPIA, Alberto. *Església i franquisme. De la col·laboració amb el franquisme al seu combat*. Tarragona: URV, p. 297-301.
- GIRALT PALAU, F. (1978). «Cardenal Vidal i Barraquer. De La Valsainte a Tarragona». *Boletín Oficial del Arzobispado*, núm. 96, p. 153-168.
- LABOA, Juan María (2001). «La Asamblea de obispos y sacerdotes de 1970 en España». *Miscelánea Comillas: Revista de Ciencias Humanas y Sociales*. Vol. 59, núm. 115, p. 397-429.
- (2001). «La Asamblea conjunta. La transición de la Iglesia española». *XX siglos*. Vol. 12, núm. 50, p. 4-33.
- MANENT SEGIMON, Albert (2000). «Un bisbe providencial en terra fecunda». A: *Dr. Josep Pont i Gol. En homenatge*. Bellpuig: Ajuntament de Bellpuig, p. 26-29.
- MARTÍN, Pablo; SERRANO, José Francisco (2016). *50 años de la Conferencia Episcopal Española*. Madrid: Encuentro.
- MARTÍNEZ SISTACH LLUÍS (1998). «El Dr. Pont i Gol, arquebisbe de la coordinació». A: CLAVER CASELLES, Joaquim [coord.], *Miscel·lània arquebisbe Pont i Gol*. Tarragona: Arquebisbat de Tarragona, p. 219-232.
- MOLINER PRADA, Antoni (2004). *Documents de la història contemporània d'Espanya*. Bellaterra: UAB, Servei de Publicacions.
- MONTERO, Feliciano (2009). *La Iglesia, de la colaboración a la disidencia (1956-1975). La oposición durante el franquismo*. Madrid: Ediciones Encuentro.
- MONTERO, Feliciano; LOUZANO, Joseba, i CARMONA, Francisco José (2018), *La Asamblea Conjunta de obispos y sacerdotes de 1971: Estudios diocesanos*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá de Henares.
- PIQUER I JOVER, Josep J. (1978). *Abaciologi de Vallbona*. Pròleg del Dr. Josep Pont i Gol. Santes Creus.
- PONT I GOL, Josep (arquebisbe de Tarragona) (1975). «La llengua de l'Església. Conferència pronunciada el dia 17 de gener de 1975, al Centre de Lectura de Reus». Separata del *Boletín Oficial del Arzobispado de Tarragona*.
- (1976). *25 anys de presència i de fidelitat. En el 25è aniversari de l'ordenació episcopal de monsenyor Josep Pont i Gol, arquebisbe de Tarragona*. Tarragona: Arquebisbat de Tarragona.

- (1981). *Converses radiofòniques del doctor Josep Pont i Gol, arquebisbe de Tarragona. En el 50è aniversari de la seva ordenació sacerdotal*. Roma 1931 - 21 març 1981. Tarragona: Arquebisbat de Tarragona.
- (1987). *Presència i fidelitat encara. Ofrena-homenatge al Dr. Josep Pont i Gol, arquebisbe emèrit en fer 80 anys, Tarragona, abril de 1987*. Tarragona: Arquebisbat de Tarragona.
- RAGUER, Hilari (2006). *Réquiem por la cristiandad: el Concilio Vaticano II y su importancia en España*. Barcelona: Península.
- RAVENTÓS GIRALT, Josep (1998). «Promotor i ànima del retorn de les despulles del cardenal Vidal i Barraquer». A: CLAVER CASELLES, Joaquim [coord.], *Miscel·lània arquebisbe Pont i Gol*. Tarragona: Arquebisbat de Tarragona, p. 117-128.
- RICART, Josep (1979). *Egara: una parroquia obrera bajo el franquismo, 1964-1977*. Terrassa: Pedagogia del Vallès.
- VIÑAS CIRERA, Jordi (2013). *L'Església en transició (1971-1980). De la transició de l'Església a la transició política (dir. Jordi Figuerola)*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.